

EGY CSENDES ÉV A SPANYOL ÖRÖKÖSÖDÉSI HÁBORÚBAN

A nemzetközi helyzet Európában 1707-ben

1707-ben, a II. Rákóczi Ferenc nevével egybeforró szabadságharc legjelentősebb esz-tendejében egymástól függetlenül, de párhuzamosan két nagy koalíciós háború folyt Eu-rópában. Tovább tartott a magyar szabadságküzdelmet megelőzően kibontakozott két kü-lönböző térségbeli nagyhatalmi fegyveres küzdelem, mégis csendesebbnek bizonyult ez a hadjárati év, mint az előzőek és az ezt követőek. Az orosz–lengyel–litván–dán szövetsé-g részéről a Svéd Királyság Balti-tenger térségében érvényesülő nagyhatalmi hegemo-niájának megtörésére 1700-ban megindított északi háború első szakasza addigra már el-dőlni látszott. IV. Frigyes dán király hamar különbékére kényszerült, II. Ágost lengyel király, litván nagyfejedelem kiszorult a Rzeczpospolitából, sőt I. (Erős) Frigyes Ágost néven örökölt eredeti felségterületét, a Szász Választófejedelemséget is megszállta XII. Károly öt üldöző hadserege. Ezáltal a svéd király elérte, hogy az altranstädti békében II. Ágost kényszerűen lemondott lengyel–litván trónjáról, elfogadta a svédpártiak által trón-ra emelt gróf Leszczynski Szaniszló poznyai vajda királyságát, és felmondta az orosz cárral kötött szövetséget. I. Péter hadai azonban még litván–lengyel felségterületen állo-másoztak, és messze nem ért véget a svédellenes északi háború.¹

Ha nem is ennyire egyértelműen, de eldőlni látszott a másik nagy fegyveres össze-csapás, a spanyol Habsburg-ág utolsó sarja, II. Károly halálával megüresedett trón örök-lése miatt a leányági leszármazottak közt 1701-ben kirobbant háború első szakasza is. Bár a Bourbon-házbeli XIV. Lajos francia király elérte, hogy másodszülött unokáját, An-jou herceget, V. Fülöp néven a spanyol rendek többsége trónra emelte, az e háborúban szövetségesévé megnyert hatalmakat az addigi, számára kedvezőtlen hadműveletek kö-vetkeztében sorra vesztette el. Az örökség egy részének megszerzéséért vele szövetség-ben hadba szállt, ugyancsak leányági jogon részesedést követelő II. Miksa Emánuel ba-jor választófejedelem (a magyarországi oszmánellenes felszabadító háború idején még császári generálisként szolgáló Wittelsbach-sarj) jelentős hadikudarcot szenvedett el. Ezt követően felségterülete az ausztriai Habsburg-ág feje, I. Lipót császár haderejének meg-szállása alá került. Hasonlóképpen megfosztotta hatalmától a császár a másik Wittels-bach-fivért, az eredetileg ugyancsak a francia királlyal szövetséges József Kelemen kölni választó-hercegeket is.²

¹ *Robert, M.* (kiad.): *Sweden's Age of Greatness, 1632–1718*. London, 1792.; *Otwinowski, Erazm*: *Dzieje Polski pod panowaniem Augusta II. od roku 1696–1728*. Kraków, 1849.; *Stanislas le Grand* dans l'infortune ou *Lettres de cet auguste Monarque a la Reine de France sa Fille*. Vienne, 1759.; *Voltaire*: *Histoire de Charles XII*. Rouen, 1731.; *Uő*: *Geschichte Karls XII., Königs von Schweden*. *Voltaire's vorzüglichste Schriften*, XV. k. 2. r., Wien, 1810.; *Feldman, József*: *Polska w dobie wielkiej wojny północnej, 1704–1709*. Kraków, 1925.

² *Kamen, H.*: *The War of Succession in Spain, 1700–1715*, London, 1969.; *Schryver, Reginald de*: *Max II. Emmanuel von Bayern und das spanische Erbe*, Mainz, 1996.; *Kampagnen der Franzosen in den Niederlanden, am Rhein und in Italien unter dem Marschall von Berwick von ihm selbst erzählt*. Bern, 1793.; *Schilling, Heinz*: *Höfe und Allianzen. Deutschland 1648–1763*. Berlin, 1994.

Erre II. Viktor Amadé, Savoya uralkodó hercege átállt a francia király mellől a császár oldalára, míg a császár másodszülött fiának, a spanyol ellenkirályként felléptetett Károly főhercegnek, koronázását követően III. Károly spanyol királynak valenciai, catalóniai és aragóniai térnyerése következtében V. János, Portugália királya is csatlakozott a császár koalíciójához.³ Ennek szilárd részét képezte (Orániai) III. Vilmos angol király és németalföldi helytartó (majd az ő 1702-ben bekövetkezett halálát követően az Anglia trónjára visszatért korábbi Stuart-dinasztiabeli Anna és az Egyesült Németalföldi Tartományok élén immár egyedül álló Anthonie Heinsius nagypensionárius), akinek (akiknek) két önálló hadserege jelentős szerepet játszott a háborús fejleményekben.⁴

1706-ban XIV. Lajos francia hadai két hadszíntéren is súlyos vereséget szenvedtek a főerőkkel vívott csatában: május 23-án a dél-németalföldi térségben Ramillie-nél John Churchill tábornaggal, Marlborough hercegével, szeptember 7-én az észak-itáliai Torinónál Ferenc Jenő, Savoie-Carignan hercegével (a magyar szakirodalomban és a következőkben itt is: Savoyai Jenő herceggel,) a császár vezértábornagyával szemben. Ennek hatására Spanyol-Németalföld (Brabant és Flandria) és a Milánói Hercegség is V. Fülöp ellenében III. Károlyt ismerte el uralkodójának.⁵

Az előző évekbeli hadműveletek 1707-ben a bevezetőben jelzett módon erősen mérséketlenül folytatódtak, bár a spanyol örökségért vívott háború egyik hadszínterén sem szüneteltek. Még ha meghatározó jelentőségű csatára ez évben nem is került sor a Rajnamenti, a savoyai–provence-i, németalföldi–francia, spanyol királyságbeli belső határtér-
ségben, figyelmünk ezúttal mégis ezekre irányul, e háború fejleményei ugyanis jelentős befolyással voltak a Rákóczi-szabadságharc további menetére.

Magyar szempontból a legfontosabb a Habsburg Birodalom helyzetének megszilárdulása volt. XIV. Lajos hadainak előző évi északi és déli veresége reális közelségbe hozta, hogy az időközben elhunyt I. Lipótot a császári méltóságban követő elsőszülött fiának, I. Józsefnek sikerül átvennie a háborút fő riválisa, egyúttal a magyar szabadságharc fő támasza, a Francia Királyság felségterületére. Ezért is hátrította el elsőszámú nagyhatalmi ellenfelének, a Bourbon-ház fejének előző év végi békekezdeményezését.⁶ A közös hadi-sikerek egyúttal megszilárdították a Habsburg-koalíció államai közti szövetséget, míg a korábban a Franciaországgal való együttműködést előnyben részesítő kisebb hatalmak már inkább a semlegesség lehetőségét keresték. Végül az is a további császári sikerek irányába mutatott, hogy az északi háború addigi alakulása következtében elhárulni látszott az a veszély, hogy az átcsapjon további kelet-európai területekre. A bécsi udvar elemzői ugyanígy elmúltak látták annak a lehetőségét is, hogy a korábbi Thököly-szabadságharc példájára a Rákóczi-szabadságharc is felidézi az Oszmán Birodalommal való háborút.⁷

---

³ Kriegsarchiv, Wien (a továbbiakban: KA) Alte Feldakten (a továbbiakban: AFA) Italien. 1707-II-35., Spanien, 1707-IV-2.; vö. *Ingrao, Charles*: In Quest and Crisis: Emperor Joseph I and the Habsburg Monarchy. West Lafayette, Indiana, 1979.; *de Courcy*: La coalition de 1701 contre la France. Paris, 1886.

⁴ *Scouller, R. E.*: The Armies of Queen Anne. Oxford, 1966.

⁵ *Hatton, Ragnhild* (szerk.): Louis XIV et l'Europe. Paris, 1976.; *d'Albissin, N. Girard*: Genese de la frontiere franco-belge. Paris, 1970.

⁶ *Reese, W.*: Das Ringen um Frieden und Sicherheit in den Entscheidungsjahren des Spanischen Erbfolgekrieges, 1708/09. München, 1933.

⁷ *Sorel, Albert*: La question d'orient au XVIIIe siècle. Paris, 1989.

Mindezt így kellett látnia a francia „legkeresztényibb” királynak is, ugyanis már 1707 februárjában, vagyis a hadműveletek téli szállásra vonulás miatti szokásos, átmeneti szünetelése idején elküldte meghatalmazottait Milánóba a császár alteregójának tekintett Savoyai Jenő herceghez. Megbízatusuknak megfelelően a Po folyó völgyében rekedt francia hadseregnek a határhoz közeli Susáéhoz való szabad elvonulása ellentételezésként felajánlották az általuk még megszállva tartott valamennyi erőd (így főleg a milánói, mantovai, cremonai, sabbionettai, valenziai, mirandolai, ostigliai, modenai) kiürítését (bár Nizza és néhány határközeli savoyai erőd megtartásához eleve ragaszkodott XIV. Lajos).⁸ Mivel ennek a mintegy 18 000 főnyi haderőnek a kivonása gyakorlatilag egész Észak-Itália átengedését jelentette, a Habsburg-hadak legfőbb parancsnoka elfogadta a francia ajánlatot.⁹ Március 13-án sor került az ezirányú kettős szerződés, a milánói megállapodás aláírására a francia király képében Vaudémont hercege (IV. Károly természetes fiának leszármazottja), a császár megbízásából Savoyai Jenő herceg részéről.¹⁰

Ez azonban még messze volt a francia béketörekvés megvalósulásától, továbbá semmilyen különbéke kezdeményezés sem járt sikerrel egyetlen császári szövetségesnél sem,¹¹ ezért XIV. Lajos más irányba mozdult. A megszálló csapatai élén a Szász Választófejedelemségben állomásozó XII. Károlyhoz küldte követeit, azzal a megkereséssel, hogy a diadalmas uralkodó támadja hátba a Francia Királyság keleti határán őt veszélyeztető ellenséges hadakat. A svéd király azonban hajthatatlan maradt, miután a fő ellenségének tekintett szász–lengyel–litván uralkodót porig alázta, még le kellett számolnia az orosz cárral is. Ezért óvakodott attól, hogy ellenségei számát szaporítsa és egybekapcsolja az addig teljesen külön folyt két nagy koalíciós háborút, sőt a császárral való közeledés útján remélte, hogy akadálytalanul tovább folytathatja saját háborúját. Ugyancsak sikertelennek bizonyult az a diplomáciai kezdeményezés, amellyel XIV. Lajos III. Ahmed szultán katonai támogatását igyekezett megnyerni.¹²

Formális szövetségkötés nélkül is immár egyetlen szövetségesének a szabadságharcot vívó II. Rákóczi Ferencet tekintette a francia király, mivel világossá vált, hogy I. József április 12-i pátensével¹³ sem tudja elérni az ország megbékítését. Sőt, bekövetkeztek a császárral való szakítást jelentő magyarországi és erdélyi fejlemények.¹⁴ Ilyen körülmények között I. József kényszerűen tudomásul vette a lengyelországi változásokat, II. Ágost le-

---

⁸ KA AFA Italien, 1707-II-12., 1707-III-4., Piemont, 1707-III-13., -23., -29., 1707-IV-8c.; vö. *Pelet* (kiad.): *Vault de: Mémoires militaires relatifs a la succession d'Espagne sous Louis XIV*, Paris, 1835–1845. (a továbbiakban: *Vault*), VI. o. 763. skk. o.

⁹ KA AFA Italien, 1707-XIII-18.; *Quincy, marquis de: Histoire militaire du regne de Louis le grand, Roy de France*. Paris, 1726 (a továbbiakban: *Quincy*), VI. k. 341. skk. o.

¹⁰ KA AFA Italien, 1707-III-3., -17., -28., Piemont, 1707-XIII-18., -24.; vö. K. k. Kriegsarchiv (kiad.), *Hipssich, Carl Freiherr–Komers, Camillo Freiherr* (szerk.): *Spanischer Erbfolgekrieg, Feldzug 1707, Feldzüge des Prinzen Eugen von Savoyen*. I. Serie, IX. Band, Wien, 1883. (a továbbiakban: FZ) 2. kk. o.

¹¹ KA AFA Italien, 1707-III-8.; FZ Supplement, 103. o.

¹² *Tóth Ferenc: Assension sociale et identité nationale*. Budapest, 2000. 27. skk. o.

¹³ KA Akten des Hofkriegsrates (a továbbiakban: HKR) Reg. 1707-April-460.

¹⁴ KA AFA Ungarn, 1707-VI-50. skk.

mondását, I. Szaniszló trónra léptét, egyúttal nem lépett fel a császári uralma alá tartozó szászországi birodalmi területek svéd megszállása ellen sem.¹⁵

Mindenesetre a német-római birodalmi ügyekben mutatkozó nézetkülönbségek miatt a császár és a svéd király közti viszony feszült volt, amit az is jelzett, hogy Strahlenheim svéd követ elhagyta bécsi állomáshelyét. Ez ismét felidézte azt a veszélyt, hogy XII. Károlyt mégis megnyeri szövetségesül XIV. Lajos, ezért április végén Altranstädtben egyenesen a császárral szövetséges angol hatalom képviselőjében Marlborough hercege tárgyalta a svéd uralkodóval. A megbeszélések akkor még csak az alapveszélyt hártották el, a feszültség tovább élt, míg azután megszületett az augusztus 31-i lipcsei megállapodás. Ennek értelmében a vitatott német-római birodalmi ügyekben (protestáns vallásgyakorlás, püspökkinevezés, birodalmi hadkötelezettség) I. József engedett XII. Károlynak, míg a svéd uralkodó elfogadta a császári feltételt, és hadaival a Habsburg-birodalombéli Szilézián át visszatért Lengyelországba.¹⁶

A lipcsei megállapodás hatására I. Péter természetszerűleg fordult a császár ellen a szomszédos országban szabadságharcot vívó II. Rákóczi Ferenc felé. A megszálló nagyhatalom uralkodójaként más, érdemben szóba jöhető személyiség hiányában, I. Szaniszlóval szemben felléptetve, immár neki ajánlotta fel a lengyel királyi méltóságra való jelölés lehetőségét.¹⁷

Még egy nemzetközi kapcsolatbeli kérdésről kell röviden említést tenni, ez pedig az a körülmény, hogy a francia hatalom Észak-Itáliából való kiszorulása következtében a pápai állam közvetlen szomszédságba került a Habsburg Birodalommal, pontosabban a Milánóban, Piacenzában, Parmában, Mantovában, Mirandolában, Modenában, Guastallában, Ferrarában, Genovában, Massában, Luccában, Toscanában állomásoztatott császári csapatokkal. XI. Kelemen pápa korábban sem titkolta franciabarátságát, a francia-spanyol hadak torinói vereségét követően azután már nyíltan is fellépett e nem kívánt szomszédság lehetősége ellen.¹⁸ Miután pedig a további császári hadi előkészület elsődlegesen az Egyházi Állam déli szomszédja, a Nápolyi Királyság ellen irányult, XI. Kelemen pápa először a Habsburg-szolgálatban álló csapatoknak a környező itáliai államokbeli elhelyezése, majd a tervezett, felségterületén átvezető hadművelet ellen tiltakozott. Amikor mindez hiábavalónak bizonyult, sorozatosan kiközösítéssel fenyegette meg a császár hadvezéreit, beleértve a hadak élén személyesen I. Józsefet képviselő Savoyai Jenő herceget is. Eközben sietve számára megbízható egyházi vezetőket nevezett ki a déli szomszédságába.¹⁹ Ám ezzel sem tudta megakadályozni az Egyházi Államon át Nápolyba vezető hadjáratot.

---

¹⁵ *Herchenhahn*: Geschichte der Regierung Kaisers Joseph I. Leipzig, 1786.; *Braubach, Max*: Prinz Eugen von Savoyen. II. k.: Der Feldherr. Wien–München, 1964.

¹⁶ KA AFA Italien, 1707-V-15.; FZ 7. skk. o.

¹⁷ KA HKR Reg. 1707-November-294.

¹⁸ *Lamberty, de*: Mémoires pour servir à l'histoire du XVIIIe siècle. Amsterdam, 1735. (a továbbiakban: *Lamberty*), IV. k. 399. skk. o. Vö. FZ 2. r.: Supplement, 198. o.

¹⁹ KA AFA Italien, 1707-IV-29., Neapel, 1707-XI-12., -14.

Az észak-itáliai császári hadi előkészületekkel kapcsolatosan ezen túlmenően is több nehézség merült fel. A legnagyobb gondot a szövetséges savoyai uralkodó herceg, II. Viktor Amadé okozta, aki nehezen fogadta el, hogy miközben a császár visszahelyezte őt felségterülete birtokába, továbbra is magának követelte meg az adóbehajtást a Savoyába ékelődve továbbélő kisebb-nagyobb német-római birodalmi hűbéri területektől. (A szövetségesek közti legvitatottabb terület Montferrat volt.) Ugyanilyen gond merült fel nemcsak a közvetlen császári fennhatóság alá került három hercegség: a formálisan a spanyol koronához tartozó Milánó, Ferdinánd Károlynak a Gonzaga-Nevers ház kihaltát is jelentő halálát követően francia uralom alá vetett Mantova, valamint a francia szövetségre rákényszerített Mirandola, hanem még főleg a Toscana Nagyhercegség és az ugyancsak kényszerűen korábban a francia királynak való alávetettséget elfogadó Genovai Köztársaság esetében.²⁰

(Nem hagyható említés nélkül, hogy a középkori német-római birodalom itáliai határain belül mintegy tucatnyi újonnan formálódott államban közel háromszáz császári hűbərbirtok élt tovább. A helyzetet még bonyolította az a körülmény, hogy Piemontban és Savoyában egyes területeken pápai, míg az Egyházi Állam egyes területein ugyanakkor császári hűbérjog érvényesült.)

Két másik szomszédos, éppen az itáliai és a Rajna-menti hadszíntér közt fekvő, illetve a francia Burgundiával határos, későbbi svájci terület is gondot okozott Savoyai Jenő hercegnek, illetve I. József császárnak. Egyrészt a német-római birodalmi területekről való csapat- és utánpótlás-szállítások útjának megrövidítésére Graubünden Kantonnal külön megállapodást kellett kötniük márciusban, amelyben nemcsak a fizetés módját, hanem az átvonulás rendjét is a császártól független kis területi egység kormányzói szabták meg, tárgyalási előnyüket, vagyis a nagyhatalom szükséghelyzetét kihasználva.²¹ Az év során azután örökös hátrahagyása nélkül halt meg Nemours-i Mária hercegnő, Neufchatel/Neuenburg Hercegség és Valengin Grófság uralkodója, akinek területére mind XIV. Lajos, mind I. Frigyes (választófejedelemként: III. Frigyes) igényt formált. Végül a választófejedelemnek sikerült a francia király fölé kerülnie, ugyanis egyszerűen fegyveresen birtokba vette az uralkodó nélkül maradt területeket. Ezzel megnövekedett a császári védelmi kötelezettség kiterjedése is, miközben ez egyúttal I. József befolyását növelte (ugyanis a Brandenburgi Választófejedelemség német-római birodalma részét képezte, míg a Frigyes királyi méltósága elnyerésének hátterül szolgált Porosz Hercegség már a háború kezdetekor szövetségre lépett vele).²²

Még mindig a hadműveletek 1707. évi megkezdésének felidézése előtt arról a Habsburg-koalícióon belüli nézetkülönbségről is említést kell tennünk, amely éppen az angol diplomáciai nyomásból fakadt. Míg ugyanis a császári felfogás szerint a háború tovább-

---

²⁰ KA AFA Italien, 1707-I-15., -17., 1707-II-5., -33., 1707-III-15., 1707-IV-8d.; FZ 2. r.: Supplement, 35. o. Vö. *Burnet*: Histoire de ce qui c'est passé de plus mémorable en Angleterre. Amsterdam, 1735.

²¹ KA AFA Italien, 1707-III-20., 1707-IV-16.

²² Mémoires de la princesse Marie de Nemours. In: *Michaud, Joseph-François-Poujoulat, Jean-Joseph-François* (kiad.): Collection de Mémoires pour servir à l'histoire de France. Paris, 1836. Vö. *Dohna, Christophe Comte de*: Mémoires originaux sur la regne et la cour de Frédéric I Roi de Prusse. Berlin, 1833.

viteleként a spanyol örökség részét képező Nápolyi Királyságot, majd annak birtokában az ugyancsak a spanyol uralkodóhoz kötődő Szardíniát és a Szicíliai Királyságot kellett volna birtokba venniük, a francia nagyhatalom megalázását az angol királyi udvarban másként képzeltek el. A londoni döntéshozók a tengerentúli saját gyarmataikkal való kapcsolattartás szempontjából legzavaróbb francia tengerparti bázist, a Provence-beli Toulon-t kívánták következő hadicélként, Itáliából megindulva, párhuzamos tengeri és szárazföldi támadással elfoglalni. (Ez esetben bizonyára az 1704. évi legfontosabb angol hadicél megismétlése volt napirenden, akkor a Földközi-tenger nyugati medencéjének bejáratát ellenőrző Gibraltárt vette birtokba az angol haderő.²³)

A fent körvonalazott körülmények éppen a spanyol trónért köztük folyó polgárháborúban hozták nehéz helyzetbe III. (Habsburg) Károlyt V. (Bourbon) Fülöppel szemben. Hiába vonult be ugyanis előző évben hadaival Madridba, hamar kiszorult onnan erősítéssel visszatért ellensége ellentámadása következtében. Sőt a továbbiakban III. Károly uralmát csak Catalónia, Valencia és részben Aragónia rendjei ismerték el, és az e területekről való további, főleg jelentős előretöréshez azonban hiába remélt hadakat császár fivérétől és annak szövetségeseitől.²⁴

Egyébként az 1707-es hadjárat esztendőben a Bourbon-ház legyőzésére készülődő császár is több szempontból nehéz helyzetben volt. Miközben az előző év két győztes tábornagyára, az itáliai térségben Savoyai Jenő hercegre, a németalföldi hadszíntéren Marlborough hercegére továbbra is számíthatott, az év elején meghalt egyik legtehetségesebb hadvezére, az előző évben még a német-római birodalmi hadak élén állt Lajos Vilmos tábornagy, Baden örgrófja (a magyar forrásokban Badeni Lajos). A rendek utódjává Savoyai Jenőt választották, ám őt, összes hadai főparancsnokát, I. József nem engedte át a birodalmi rendeknek, miként azt is elhárította, hogy III. Károly kérésére a spanyolországi hadszíntérre küldje főparancsnoknak. Végül rangidőssége alapján az addig altábornagyi rangban állt, de hadvezéreként nem tündökölt Krisztián Ernőt, Bayreuth és Culmbach örgrófját helyezték birodalmi tábornagyi rangban a Rajna-menti főparancsnoki beosztásba, akinek választásával viszont addig mutatott teljesítményei alapján a császár nem volt elégedett.²⁵

A személyi kérdéseknél sokkal súlyosabb gondot jelentett a háború folytatása szempontjából Bécsben, hogy az évi tervezett hadikiadást 26 381 955 rajnai forintban állapították meg, míg a kivethető hadiadó csak 14 088 600 rajnai forintot tett ki.²⁶ Ennek beérkezése is több mint kétséges volt nemcsak az itáliai Habsburg-fennhatóságú és német-római birodalmi hűbéres területekről, hanem a megszállt Bajorországból, az erősen kimerült Rajna-menti tartományokból, különösen pedig a polgárháborút vívó Magyar Királyságból. Ebből fakadóan a különbözetet megint csak, sőt fokozott mértékben államkölcsönből, állami vagyon elidegenítéséből kellett fedeznie a császári udvarnak.²⁷

---

²³ KA AFA Piemont und Italien, 1707-XIII-7., Provence, 1707-XIII-2.; vö. *Scouller, R. E.*: The Armies of Queen Ann. Oxford, 1986.; *Veenendaal, A. J.* (kiad.): De Briefwisseling van Anthonie Heinsius, 1702–1720. s'Gravenhage, 1986.

²⁴ *Marzenado, marquis de Santa Cruz de*: Réflexions militaires et politiques. Paris, 1738.

²⁵ KA AFA Deutschland, 1707-II-10., Italien, 1707-IV-22., 1707-V-17.; HKR Reg. 1707-April-66.

²⁶ KA AFA Italien, 1706-X-85.; HKR Reg. 1707-Jänner-401.

²⁷ KA AFA Neapel, 1707-III-2.; FZ 36. skk. o. 2. r.: Supplement, 176. o. Vö. *Braubach, Max*: Die Bedeutung der Subsidien für die Politik im Spanischen Erbfolgekriege. Bonn–Leipzig, 1923.; *Mensi, Franz*: Finanzen Österreichs von 1701 bis 1740. Wien, 1890.

Az Európa-szerte hadban álló csapatok személyi és anyagi utánpótlása a pénzügyi nehézségeken kívül azáltal is nehézkesen ment, hogy a bécsi Császári Udvari Haditanácson túl még létezett a különálló Belső-ausztriai Haditanács Grazban. Az ezek közti sűrűlódás pedig tágabb teret nyert azáltal, hogy a kétségtelenül mindenki más fölé emelkedő bécsi haditanács elnök, Savoyai Jenő herceg, továbbra is távol, az itáliai császári és szövetséges hadak élén állt, onnan pedig sokszor ezt a feszültséget nem is tudta észlelni. Mindenesetre az egyes hadszíntereken bevetésre kerülő erőkkel kapcsolatosan az ő befolyása érvényesült.²⁸

Ennek értelmében a császári állandó hadseregből a gyalogezredek közül Itáliában 19 (köztük a magyar Bagossy-hajdúezred), 9 vértesezred (köztük Pálffy Jánosé), 7 dragonyosezred és 2 magyar huszárezred (Ebergényi- és Splényi-) bevetésével számolt a hadvezetés. Hasonló súllyal csak a magyar szabadságharc ellen kívántak haderőt küldeni, mégpedig 15 gyalogezredet (köztük Pálffy Miklósét), 9 vértés- és 4 dragonyosezredet. A Rajna-menti hadműveleteket illetően 2-2 ott átteleltetett gyalog- és vértesezredet, továbbá 3 magyar huszárezredet (Kollonits, Esterházy, Lehoczky) kívántak bevetni a császári katonai vezetők.²⁹ Ezeket illetően azonban még az előző évből fegyverben maradt összesen 107 081 fő hadilétszámra való újrafeltöltése az előírt 26 015 fővel is kétséges volt, nem is beszélve a közel 8000 hiányzó lóról, a korábban is nélkülözött nagy mennyiségű fegyverről és hadianyagról.³⁰

Ezért a császár mindenütt, de különösen a németalföldi és spanyolországi hadszíntéren német-római birodalmi kiállítású, szövetséges államokbeli és további uralkodóktól bérelt csapatokkal kívánta folytatni a háborút, miközben igyekezett támaszkodni a helyi irreguláris erőkre is.³¹ Bizonyos saját császári erő tartalékolása azért is szükséges volt, mert a szász választófejedelmi területen hadaival megszállóként állomásozó svéd haderő a császár cseh koronájának szomszédos területeit is fenyegette, hiszen a német-római ügyekben éppen napirenden voltak a XII. Károly és I. József közti, már említett nézetkülönbségek.³²

A császári hadak nápolyi hadjárata

Szövetségeseivel egyetértésben I. József a háború súlypontját 1707-ben határozottan az itáliai hadszíntérré helyezte. A jelentős észak-itáliai császári haderő számára egyszerűbb és korábban megindítható volt az eredeti császári hadicél, a Nápolyi Királyság elleni hadjárat, mint a főleg csak az angol gyarmati érdek által diktált támadás a francia délkeleti tartomány, Provence ellen.³³ Ugyanis mind I. Frigyes poroszországi király és (III.

²⁸ KA AFA Italien, 1707-IV-12., Deutschland 1707-VII-12.

²⁹ KA AFA Deutschland, 1707-I-9., -15., 1707-II-8., -17., 1707-IV-8., -16.; a magyar huszárookra: Deutschland, 1707-IV-29., Italien, 1707-III-37. Bővebben a császári állandó hadseregbeli magyar közreműködésre: *Zachur József*: Habsburg-uralom, állandó hadsereg és magyarság, 1683–1792. Budapest, 2004. 104. skk. o.

³⁰ KA AFA Italien, 1706-X-85., 1707-I-14., 1707-II-1., -ad 4., -51., Römisches Reich und Niederlande, 1707-I-1.

³¹ KA AFA Italien, 1707-IV-28., 1707-XIII-14., Deutschland und Niederlande, 1707-V-24., -39.; FZ 58. o.

³² KA HKR Reg. 1707-Juni-326., 1707-July-385.

³³ KA AFA Piemont und Italien, 1707-III-27., 1707-V-12., 1707-XIII-7., Italien, 1707-II-15., -26., 1707-III-8., Neapel, 1707-III-2., 1707-IV-3., 1707-XIII-1.

Frigyes néven) brandenburgi választófejedelem, mind János Vilmos palotagróf, pfalzi választófejedelem hadai bevetésének késleltetését kérte az újoncok és a szükséges utánpótlás beérkeztéig, s más német-római tartományok is késlekedtek.³⁴

Savoyai Jenő herceg, a császár személyét képviselő vezértábornagy és tartósan Milánóban tartózkodó főparancsnok a Nápoly ellen vonuló csoportosítás élére Wirich Philipp Lorenz Daun gróf tábornagot jelölte ki, akit Torinóban ért a felkészülési parancs. Annak tudatában, hogy az alkirályként a Bourbon V. Fülöp hatalmát XIV. Lajos akaratából képviselő Ascalona hercege alig 3000 fegyveressel rendelkezett a Nápolyi Királyság területén, a Habsburg-hadvezetés elegendőnek látta egy 9000 főnyi támadó erő összevonását, majd útnak indítását. Az ő ellenállásától sem tartottak az észak-itáliai francia kivonást követően.³⁵ Ugyanakkor már előzetesen támaszt láttak a XI. Kelemen pápa által kinevezett franciabarát püspökök semlegesítésére a császári házhoz kötődéséről közismert Francesco Pignatelli bíboros, nápolyi érsekben, valamint fivérében, Monteleone hercegében és a körülöttük csoportosuló helyi arisztokratákban.³⁶ Így a szövetséges angol hadvezetést az együttes franciaellenes közvetlen támadás párhuzamos végrehajtásáról biztosítva, az ellenségesség magatartású pápai udvar aggodalmait folyamatosan elhárítva, április 17-én Savoyai Jenő parancsot adott Daun tábornagynak a hadműveletek megkezdésére.³⁷

Az erre kijelölt öt ezredből 5880 gyalogost különítettek ki, valamint két vértés-, három dragonos- és egy huszárezredből összesen 2222 lovast.³⁸ A modenai gyülekezést követően ez az erő a Po folyó völgyében az Adriai-tenger partjára vonult, részben már előzetesen biztosított engedéllyel pápai felségterületen. Ott felvették a Triesztből, Fiuméből, Porto Ré-ből és Buccariból tengeri úton Anconába átszállított szükséges felszerelést és hadianyagot, valamint utánpótlást, majd a tengerparton haladtak Loretóig.³⁹ A hadoszlop élén egy bizonyos Király nevű kapitány vezényletével 80 magyar huszár vonult, az utóvédben pedig áthajózott katonai hatátörvidékeliek is voltak.⁴⁰ Loretótól a hadoszlop végig az Egyházi Államon át a tengerparton San Giovanni di Bologna–Ravenna–Imola–Cesena–Rimini–Pesaro–Siniglia érintésével vonult, ott délnyugatnak fordult és a félsziget belsejébe igyekezve Jesi–San Severino–Foligno–Monte Rotonda menetvonalon június 16-án Róma előterébe érkezett.⁴¹

Miközben a csapatok pihenőnapot kaptak, parancsnokuk, Daun tábornagya a kíséretében lévő pápai legátussal a Szentszékhez sietett. Magával vitte és bemutatta XI. Kelemen pápának az I. József által Nápolyba kinevezett Georg Adam von Martinitz gróftot, a nevében az alkirályi tisztséget a jövőben ellátó császári megbízottat.⁴² Mivel a spanyol koronához tartozó felségterületről volt szó, az alkirályi kinevezés III. Károly részéről

³⁴ KA AFA Neapel, 1707-V-10., Provence, 1707-V-ad 4., Römisches Reich und Niederlande, 1707-VI-1.

³⁵ KA AFA Piemont und Italien, 1707-III-27., Neapel, 1707-V-1., -5., -6½.

³⁶ Memorie istoriche della guerra tra l'imperiale Casa d'Austria, e la reale Casa di Borbone. Venezia, 1732. 423. skk. o.

³⁷ KA AFA Piemont und Italien, 1707-IV-27., Neapel, 1707-V-6½.

³⁸ KA HK Reg. 1707-July-94.; AFA Italien, 1707-IV-33., -36., 1707-V-15.

³⁹ KA AFA Neapel, 1707-IV-4., -5., -6., -7., -8., -11., 1707-V-10.

⁴⁰ KA AFA Piemont und Italien, 1707-XIII-8.

⁴¹ KA AFA Neapel, 1707-V-3., -19., -20., Italien, 1707-VI-6., Spanien und Portugal, 1707-VI-2.

⁴² KA AFA Neapel, 1707-VII-4.

történhetett meg, viszont fivére számára I. József vette birtokba ezt, ezért úgy vélte, egy ténylegesen alkirályiá kinevezendő személy beérkezéig is gyakorolni kell az ő nevében a helybéli hatalmat. Ezért már a hadakkal küldte az erre kiválasztottat, aki útközben álmáshelyére, bemutatkozó látogatást tett és audencián jelentkezett a római katolikus egyházfőnél, egyúttal az átvonulás térségének evilági uralkodójánál.

A Monte Rotonda mellett táborozó hadakhoz visszaérkezett főparancsnok ezután Rómát kelet felől megkerülve, Tivoli–Aagni–Ceprano menetvonalon vezette kötelékeit a nápolyi határra, amit június 26-án ért el, két nap múlva pedig átlépett. Ennek hírére ugyan nápolyi csapatösszevonás történt, de a lakosság passzív maradt, ezért a benyomulók elől a helyi egységek visszavonultak a Volturno folyó felé, míg Daun táborszernagy Teano–Capua úton egyenesen Nápoly azonos nevű székesfővárosa ellen vezette hadoszlopát.⁴³ Ám július 1-jén Capua előtt ágyútűz fogadta a magyar huszárok alkotta élmenetőrsöt, harc bontakozott ki, a túlerő elől a városvédők a fellegvárba húzódtak. Az elővéddel közben beérkezett Vaubonne örgrófja, császári altábornagy elrendelte a város birtokbavételét, és felszólította megadásra a fellegvárba húzódtottakat. Ez szabad elvonulás mellett másnap megtörtént.⁴⁴

A zömmel érkező Daun táborszernagy erre őrséggel rakatta meg nemcsak Capuát, hanem Sorát és Isolat is, ugyanakkor folytatta hadoszlopával a menetet. Az ellenség közeledtének hírére Ascalona hercege családjával és kíséretével Nápoly városából tengeri úton az északabra fekvő Gaeta városába távozott. Ezalatt a császári hadak Aversa magasságába értek, ahol megjelent a főparancsnok előtt Nápoly városának küldöttsége, hogy megállapodjanak a város átadásáról. Másnap Daun táborszernagy III. Károly spanyol ellenkirály nevében átvette a várost, de oda csak július 7-én vonult be.⁴⁵

Ennek ellenére Castiglione hercege, a Bourbon-kötelékek parancsnoka és Atri hercege, a helyi milícia parancsnoka még megkísérelte, hogy fegyveresen ellenálljon, de a túlerő elől a félsziget belsejébe, Avellinohoz voltak kénytelenek elvonulni. Ott kettéváltak, előbbi Vitri, utóbbi Salerno felé ment tovább, de az őket üldöző Johann Georg Caraffa (nápolyi családból származó) herceg, császári generális kötelékei mindkettőjüket megadásra kényszerítették, miközben a három nápolyi fellegvár és további erősségek is kapituláltak. Ezzel július közepére a legfontosabbnak tartott császári célkitűzés, a Nápolyi Királyság székesfővárosának környékén a hódoltatás gyakorlatilag befejeződött.⁴⁶

Egyetlen fontos település, a tengerparti Gaeta erőd okozott még gondot Daun táborszernagynak, ahová a Bourbon-alkirály is menekült, s ahonnan esetleges ellenállást szervezhetett. Mivel ennek a szárazföld felőli megtámadását nehézkesnek találta, a császári udvaron keresztül a szövetséges angol–németalföldi hajóhad egy kötelékének segítségül küldését kérte.⁴⁷ Miután azonban erre hiábavalóan várakozott, a császári parancsnok augusztus végén saját erőiből hajózott be mintegy 3600 főt, hogy a Gaeta előtti öbölbe küldje őket. Hasonló nagyságú erő, olaszok, spanyolok, vallonok védtek a kikötővárost

---

⁴³ FZ 180. skk. o.

⁴⁴ KA HKR Reg. 1707-July-478.; AFA Neapel, 1707-VII-2.

⁴⁵ KA AFA Neapel, 1707-VII-2.; FZ 367. skk. o.

⁴⁶ KA HKR Reg. 1707-July-478.; AFA 1707-VII-3.

⁴⁷ KA HKR Reg. 1707-July-471.

és erődjét Oracio Capula tábornok parancsnokságával. Daun alkalmi flottája előbb elűzte az öbölben talált ellenséges hajókat, majd szeptember 1-jéről 2-ra virradóra, kihasználva egy váratlan vihart, az odaszállítottak partra szálltak, és azonnal hozzákezdtek a futóárkok ásásához. Ez a munka a nehéz terepen vontatottan haladt, csak a hónap közepén vált lehetségessé az erőd lövetése. A roham elrendelése csupán szeptember utolsó napján következhetett be, az addig ütött réseken akkor végre betörték a császári harcosok, és heves kézitusa alakult ki a szűk helyen. Mindenesetre a fellegréből beavatkozók is hiába igyekeztek kiszorítani a támadókat, így hamarosan a megadás mellett döntöttek parancsnokaik. Mintegy 250 tiszt és közel 2000 legénységi állományú tette le a fegyvert, esett hadifogságba, miközben a császáriak gazdag hadizsákmányhoz is jutottak.⁴⁸

Eddigi sikerei meghozták Daun táborszeragnak a császári tábornagi és a spanyol marsalli kinevezést, ezzel katonai pályája csúcsára jutott.⁴⁹ Ugyancsak egyfajta elismerést jelentett számára, hogy Gaeta birtokbavételének hírére az Egyházi Allammal való elválasztás és a viszonylag nagy távolság ellenére a Toscana Nagyhercegségbe ékelődött nápolyi enklávé, a Stato de Presidi legjelentősebb erődjét, Orbetellót védő Spejovara tábornok is megadta magát spanyol őrsgével együtt, majd vállalta, hogy immár V. Fülöp helyett III. Károly szolgálatába áll át. Ezt látván, a szomszédos, ugyancsak Toscanába ékelődött kis Piombino Hercegség védői is alávetették magukat a császári főparancsnoknak.⁵⁰

Mivel az Appennin-hegységtől keletre is maradtak ellenséges erők, Daun táborszeragnak a fenti sikereket megelőzve, már augusztus közepén azok ellen fordult hadaival. Először Pescara hódoltatására indult, egyúttal egy köteléket Aquila ellen küldött. Pescarát védői nem adták fel, ezért szűkséggé vált körülrzése, amelyet szeptember 1-jétől módszeres lövetése követett. Ezt kezdetben ugyan a védők még viszonzották, de azután szeptember 14-én mégis kapituláltak. A védőket irányító korábbi milíciaparancsnok, Atri hercege, szabadon Rómába távozhatott, míg harcosai fogságba kerültek.⁵¹

Még egy rövid kérdést kell említenünk a nápolyi hadjárattal kapcsolatosan. A fentebb már említett császári megbízott, Martiniz gróf nem tudta megnyerni tevékenységével a továbbra is a távoli Barcelonában időző III. Károly bizalmát, ugyanakkor egyre kevésbé értett szót Daun tábornaggal is, amit tetézt azzal, hogy meggondolatlan intézkedések sorozatával felkelésközeli hangulatot teremtett a nápolyi lakosság körében. A beérkezett jelentések alapján I. József azután leváltotta, hazarendelte, és Daun tábornagyot főparancsnoki beosztása megtartásával ideiglenes helytartói méltóságba helyezte.⁵²

Bár Daun tábornagyként és helytartóként egyaránt mindkét uralkodó fivér bizalmával rendelkezett, mégis nehéz helyzetben volt, ugyanis nemcsak csapatokat nem tudott átengedni a spanyolországi hadművelet segítésére, hanem még az észak-itáliai császári kötelékeknek sem tudott pénzt, élelmet és takarmányt eljuttatni. Ugyanis a szicíliai Bourbonalkirály, los Barbazos herceg megtagadta a kereskedelmi forgalmat, zárlatot rendelt el minden fontos árucikkre, sőt olyan hadi előkészületeket tett, amelyek eleve reménytelenné tették, hogy kiterjesszék a Habsburg-fennhatóságot Szicíliaira is.⁵³

⁴⁸ KA AFA Neapel, 1707-VIII-7., -8., 1707-X-1.; HKR Reg. 1707-Dezember-207.

⁴⁹ KA AFA Neapel, 1707-XI-101½.

⁵⁰ KA AFA Neapel, 1707-XI-14., 1707-XII-5.

⁵¹ KA AFA Neapel, 1707-VIII-10., -11., 1707-XI-6.

⁵² KA HKR Reg. 1707-July-478.; AFA Neapel, 1707-VII-1., -3., 1707-VIII-9., -11.

⁵³ KA AFA Neapel, 1707-X-4., -9., 1707-XI-2., -7., -ad 7., -12., -ad 12., -14., 1707-XII-1.

Miközben az 1707-es hadjárat esztendőben a császári udvar figyelme elsősorban a fenti, a nápolyi hadjáratral kapcsolatos fejleményeket követte, a szövetséges hatalmi körök figyelmének középpontjában egészen más irányú hadi előkészületek és események álltak. Mind I. Józsefnek, mind Savoyai Jenőnek tudomásul kellett vennie, hogy a szövetséges angol és németalföldi politikai és katonai vezetés a meggyengült Francia Királyság elleni hadműveleteket elsődlegesen a Földközi-tenger nyugati medencéjének meghatározó pontján lévő, Provence-beli Toulon elleni egyidejű tengeri és szárazföldi támadással akarja folytatni. (A korábban jelzett gyarmatpolitikai érdek érvényesítésén túl itt kell jelezniük, hogy a francia kormányzat évek óta nem tudott úrrá lenni a Cévennes-hegységbeli Camisard-felkelésen, s ezt biztató körülménynek vélték a tengeri hatalmak irányítói.⁵⁴)

A tengeri erőket szívesen biztosították, míg a szárazföldieket az észak-itáliai császári alárendeltségben álló állandó hadseregbeli és német-római kerületi (pfalzi, frank, hesseni, darmstadti, gothai), valamint szövetséges (savoyai és poroszországi) csoportosítástól várták. Ugyancsak azt várták, hogy a Tengeri Alpokon való eljuttatással megfelelő számú folyami átkelő- és ostromeszközöket (15 pontonhíd elemeit, 100 ágyút és mozsarat), valamint elegendő mennyiségű ostromanyagot (1000 hordó lőport, 50 000 lövedéket) vigyenek magukkal a kijelölésre kerülő császári csapatok. Ehhez először is az adott 50 négylovas fogaton túl a tengerpartra való hegyi átszállításhoz nélkülözhetetlen mintegy 5000 bérelt málhásállat egybegyűjtéséről kellett a hadvezetésnek gondoskodnia.⁵⁵

Minden csapatátkelési, hadianyag-szállítási művelet megkezdését megelőzően a szövetségeseknek be kellett vonniuk a helyreállított Savoya Hercegség uralkodóját, II. Viktor Amadét az erre irányuló megbeszélésekbe, hiszen Provence-ba Piemont és Milánó Hercegségből az ő felségterületén át vezetett minden út.⁵⁶ Ugyanez volt a helyzet a császári csapatokkal megrakott további észak-itáliai kisállamok esetében. Miután sikerült a nehézségeket, főleg a várható anyagokat elhárítani, május 20-án Savoyai Jenő herceg kiadhatta a parancsot a gyülekezési helyekre, útvonalakra, menetekre, szállásokra, biztosításokra vonatkozóan.⁵⁷

Ennek értelmében az erre kijelölt 26 gyalogzászlóalj (köztük a Bagossy-hajdúk egy zászlóalja) és 57 lovassvadron (köztük egy-egy Ebergényi- és Splényi-huszársvadron) május 23. és június 6. közt indult meg állomáshelyéről. E császári hadseregbeliekhez savoyai és más szövetséges erőkből menet közben még további 25 gyalogzászlóalj csatlakozott. Az erre kijelölt kötelékeknek a Tengeri Alpok tövében felállított három gyülekező táborba június 12. és 16. közt kellett beérkezniük, a magyar egységbelieknek Bosso, Curtatone és Santa Lucia térségéből mind a Torinótól délnyugatra fekvő Orbassanóhoz kellett vonulniuk. A gyülekeztetés befejezését követően egyrészt a még francia

⁵⁴ KA AFA Italien, 1707-II-15., -26., Provence, 1707-V-2., -3., 1707-XIII-10. Vö. *Joutard, Ph.*: *Journeaux camisards, 1700–1715.* Paris, 1965.; *Bosc, H.*: *La guerre des Cévennes, 1705–1710.* Paris-Sorbonne, 1974.

⁵⁵ KA AFA Portugal und Spanien 1707-VIII-ad 2., Italien, -39., 1707-III-38., 1707-IV-12., -19., -21., -30., -91., 1707-V-15., 1707-XII-7., Provence, 1707-XIII-2.

⁵⁶ *Lamberty* IV. k. 361. skk. o.; KA AFA Italien, 1707-II-7., 1707-IV-1.

⁵⁷ KA AFA Italien, 1707-VI-2., -6., -12., Provence, 1707-V-4., -ad 4b., -5.; FZ 2. r.: Supplement, 166., 169., 172. o.

kézen lévő Susa és Perosa helyőrségére tekintettel (a milánói családbeli) Hannibal di Visconti őrgróf lovassági tábornokkal az élen egy utóvédet hagytak hátra, másrészt az ellenség megtévesztésére Georg Friedrich Kriechbaum báró altábornaggal egy különítményt nagy zajjal az Aosta völgyében a Kis Szent Bernhard-hágó felé indítottak meg. Valójában a császári–savoyai csapatok II. Viktor Amadé parancsnoksága alatt, négy napi élelemmel és takarmánnyal ellátva, a két csoportosítás közti térségből, Limone-től június 30-án indultak meg, és a Col di Tendo útvonalon négy oszlopban keltek át a Tengeri Alpokon. Savoyai Jenő herceg is a tábornokkal tartott.⁵⁸

Július 10-re értek ki Nizza alá a Sospello és Scereno közti hegyeken átvezető nehéz menetet követően, amely nagyon sok erőt kivett minden egyes harcusból. Sospellót a franciák közeledtükre feladták, míg Montalbonót megerősítették. Bár a támadásra küldöttek kijutottak a tengerpartra és elértek a Var folyó torkolatához, ott a folyóvölgyben forrásirányban kitértek, hogy kedvező átkelési lehetőséget találjanak.⁵⁹

Provence és általában a francia délkelet védelme évek óta Tessé grófja, René de Froulai marsall (a jutalmul még abban az évben római követté megtett sikeres hadvezér) feladata volt, ezúttal is ő tette meg a beérkező hírekre a szükségesnek tartott előkészületeket, amelyre a nehézkes ellenséges hadbaindulás miatt elegendő ideje is volt. Provence, Dauphiné és Savoie védelmére összesen 60 gyalogzászlóaljjal és 45 lovassvadronnal rendelkezett.⁶⁰ A főhadiszállását Chaumont várában felütő francia főparancsnok a keleti támadás hírére erősítésként a legfőbb hadvezetéstől még további 23 gyalogzászlóaljat kapott, de lovasságot egyáltalán nem.⁶¹ Ezt túl kevésnek tartotta, további csapatokat kérelmezett, ennek hatására végül újabb 12 gyalogzászlóalj és ezúttal 15 lovassvadrón is érkezett.⁶² S mivel a francia hadvezetés figyelmét nem kerülte el a fentebb leírt ellenséges mozgás, lehetővé vált az időben és megfelelő helyen, megfelelő erővel való szembeszállás.

A császári–savoyai erők a Var folyón kerestek megfelelő átkelési alkalmat, ezért a franciák ennek megakadályozását tekintették elsődleges feladatuknak. Sietve védelmi vonalat építettek ki a folyó mentén, a veszélyes helyeket elsáncolták, ám e munkálatokat a túlparti magaslatokról Savoyai Jenő herceg figyelemmel kísérte. Az ő felismerése alapján három irányból támadtak rá a franciákra, mégpedig egy felfedezett gázlón az ellenség hátába jutva, és a tengerpart felől, a szövetséges flotta által támogatottan, mindkét parton. A július 11-én váratlanul megindított támadáskor azonnal felhagytak védelmi előkészületeikkel a franciák, mire a támadók birtokba tudták venni Saint Laurent városát és várát. A teljes támadó erő beérkeztéig vontatottan folytatódott az előrenyomulás Toulon felé, ám a kis francia települések sorra védekezés nélkül kapituláltak, a hódoltatással viszont a franciák további időt nyertek újabb védelmi előkészületeikhez.⁶³

---

⁵⁸ KA AFA Provence, 1707-V-6., -7., 1707-VI-3., -4., -ad 4., -5., -6., -7., -ad 7. A magyar huszárokról lásd: Zachar József: *Les Houssards Hongrois dans l'Armée Impériale des Habsbourg pendant l'Ancien Régime. Vivat Hussar*, No. 35, Tarbes, 2000, (a továbbiakban: *Zachar* 2000.) 91. skk. o.

⁵⁹ KA AFA Piemont, 1707-XIII-1., Provence, 1707-XIII-1.

⁶⁰ *Vault* VII. k. 59. skk. o. Vö. *Mémoires et Lettres du maréchal de Tessé*. Paris–Strasbourg, 1806. (a továbbiakban: *Tessé*) II. k. 240. skk. o.

⁶¹ KA AFA Provence, 1707-V-6.

⁶² *Vault* VII. k. 93. o.

⁶³ KA AFA Piemont, 1707-XIII-18., Provence, 1707-XIII-1., 1707-VII-1.; FZ Supplement, 176. skk. o.

A császári–savoyai kötelékek előrevonását nehezítette a szokatlanul heves kánikula is, amely szükségszerűen pihenőnapok közbeiktatására kényszerítette a hadvezetést, ezáltal viszont az angol–németalföldi flottaegység felkészülhetett a szárazföld felől beérkezők fogadására és támogatására. A Biot–Cannes–Fréjus–Esterel–Les Ares–Le Luc–Pignans–Cuers–Sollies-le-Pont–La Valette útvonalon végül július 26-án közvetlen Toulon előterébe érkezett támadók haladéktalanul hozzákezdtek a körülzáráshoz.⁶⁴ Tessé marsall addigra már összevont Toulon védelmére 42 gyalogzászlóaljat és 12 lovassvadront, ezekkel nemcsak az ellenség menetét igyekezett nehezíteni, hanem egyúttal a védelmet is minél hatékonyabbá tenni. A város védelmének a szárazföld felől elsáncolással való biztosítására sietve további 29 gyalogzászlóalj folyamatos beérkeztéről is gondoskodott.⁶⁵

A védelmi előkészületeket a Toulon előterében levő La Croix-Faron magasság birtokba vételét követően a hadak névleges főparancsnoka, II. Viktor Amadé, valamint a kíséretében lévő Savoyai Jenő herceg is jól szemügyre tudta venni. Mivel fel kellett ismerniük, hogy nehéz ostrom elé néznek, ezért a gondos előkészület mellett döntöttek. Sőt a július 28-i haditanácsi ülésen még az a kérdés is vitát képezett, egyáltalán megostromolják-e a várost, vagy vonuljanak vissza. Végül az a felfogás nyert többséget, hogy az ostrom előkészületeként a kisebb erősségeket, védműveket kell elragadni.⁶⁶ Ennek megfelelően másnap birtokba vették a Sainte Catherine magaslatot is, s az ottani sáncművekre támadtak, s váratlan rohammal ezt a külső védművet is elfoglalták. Ezt követően észak és északnyugat felől körülzárva a várost, a jóval közelebbi tengerpart felől magasló La Malgue birtokba vételére indultak, s az első tüzérségi lövetést augusztus 3-án onnan kezdték meg a keleti városkapuk és bástyák ellen. Ehhez a tüzérségi tűzhöz csatlakoztak a szövetséges hajóhad ágyúi is.⁶⁷

Eközben azt kellett tapasztalnia a két szövetséges hadvezérnek, hogy a helyi lakosság ugyancsak fegyvert fogott ellenük, ezzel kívülről veszélyeztették a Toulont körülzárt hadaikat, ugyanakkor beérkezett a jelentős hadsereg-erősítés is a városba, miközben még továbbiak is úton voltak. Ezek augusztus 1-jére táborba vonultak a császári–savoyai csapatokkal szemben Sainte Anne, Missiessy, Sainte Catherine térségében, és azonnal sorozatos rajtaütésekkel zavarták a támadók műveleteit. Az állandó nyugtalanítással gyengített ostromlók elleni egyidejűleg La Croix-Faron, Sainte Catherine és La Malgue térségében megindított támadásra már augusztus 14-én parancsot adott Tessé marsall. A francia támadás váratlansága és az addigi megpróbáltatások okozta meggyengülés sorozatos császári–savoyai kudarccal járt. Ezért II. Viktor Amadé már augusztus 18-án az ostrom félbeszakítása és elvonulás mellett döntött. Savoyai Jenő a főparancsnoki tiszt névleges viselőjének döntését elfogadta ugyan, mivel a sikeres ostromot maga is lehetetlennek tartotta, de még egy erőteljes ágyútűzvet zúdított a városra, hogy ezzel kikényszerítse a hadifogolycserét.⁶⁸

---

⁶⁴ Vault VII. k. 121. skk. o.

⁶⁵ Tessé II. k. 258. skk. o.; Quincy V. k. 375. skk. o.

⁶⁶ Arneth, Alfred: Prinz Eugen von Savoyen. Wien, 1858. (a továbbiakban: Arneth) I. k. 428. skk. o.

⁶⁷ KA AFA Provence, 1707-VIII-3.

⁶⁸ KA AFA Provence, 1707-XIII-1., Italien, 1707-X-2.; FZ 2. r.: Supplement, 183. o.

A Toulon elleni sikertelen támadás azzal zárult, hogy augusztus 20-ról 21-re virradóra a betegek és sebesülteket, valamint a korábban partra tett lövegeket behajózták, a következő éjjel a szárazföldi elvonulást teljes csendben megkezdték, miközben a Fels altábornagy vezényelte utóvéd, köztük a magyar huszárok ezt Le Luc magaslatáról fedezték. Ezt követően mind a Sollies-le-Pont felé szárazföldön, mind a Sainte Marguerite felé tengeren való elvonulást meg kellett gyorsítani, mivel a kiürített magaslatokat a francia tüzéség vette birtokba, és tüzével veszélyeztette a kudarcot szenvedettek menetét. A visszavonulás Cuers–Vidan–Les Ares–Pignans–Gonfaron–Fréjus–Cannes–Esterel–Antibes–Biot–Saint Laurent–Nizza–Col di Tendo útvonalon vezetett el a savoyai felségterületre, azon belül is elsők Saluzzo és Saviglio térségébe, majd szeptember 11. és 16. közt a támadó csoportok feloszlását jelentő Pignerol magasságába. Provence területén francia kötelékek követték, a helyi lakosság nyugtalanította a visszavonulókat, de semmilyen jelentősebb összecsapásra sem került sor.⁶⁹

Mielőtt a Provence ellen támadó csoportosítás feloszlására sor került, II. Viktor Amadé rávette a rokon Savoyai Jenő herceget, hogy támadjanak rá az ő felségterületét nyugtalanító, továbbra is francia védőrséggel megrakott határmenti Susa erődre. Miközben egy biztosító csoportosítást hátrahagytak Pignerolnál, az elővéd már szeptember 17-én, a zöm pedig másnap megindult Scalenghe–Rivalto–Bussaleno útvonalon. A menet hírére Tessé marsall is erősítéseket küldött a veszélyeztetett erődhez, ezek Susától délre gyülekeztek, míg a szeptember 21-én beérkezett császári–savoyai kötelékek az erődtől keletről közeledtek, és sietve birtokba vették az ottani külső védművet. Felderítésük jelentése alapján, a felmentők megelőzésére ugyancsak birtokba vették a felmentőktől és az ostromolni szándékozóktól egyaránt délebbre fekvő Monte Repino és Monte Marial magaslatot is. Erre a felmentők a körülrást megelőzendő, sietve elvonultak. Másnap Susa város küldöttsége felkereste az ostromra készülők főhadiszállását, és a küldöttek átadták a város kulcsait. Egyúttal tudatták, hogy az éj leple alatt a felmenteni szándékozó, de elvonult hadakat követve, a franciák mind a várost, mind a fellegvárt kiürítették, a túlparton lévő magaslat kolostorába húzódtak vissza, és a Dora Riperia hídját maguk mögött lerombolták, miközben ez a szándékuk a Chaumont-nál átvezető híddal is.⁷⁰

Miközben II. Viktor Amadé hadai egy részével a közeli Perosa birtokbavételére vonult el, távollétében Savoyai Jenő magához ragadta a kezdeményezést, s egyrészt kiküldött erőkkel a francia felségterület felé vezető utakat záratta le, másrészt további kötelékeket küldött Chaumont és a szomszédos települések elfoglalására, a lerombolt ottani híd helyreállítására, az azon való átkelésre. Egyúttal szeptember 23-án a visszamaradtakkal birtokba vette Susa városát, ahol gazdag hadikészletet találtak. Ugyanakkor a Chaumont-nál átkelt erők beleütköztek a franciákba, ütközet bontakozott ki. Ennek eredményeként a franciák visszavonultak Giaglione magasságáig, ott elsáncolták magukat, ám az ellenük felvonult csoportosítás élén álló Zum Jungen generális átkarolást hajtott végre, kikényszerítette e település kiürítését, mire a franciák Brunettához, majd Exilles-hez folytatták visszavonulásukat. A császári–savoyai csapatok folytatták üldözésüket, majd további erőösszevonást követően az Exilles-be bezárkóztak szabályszerű körülrásához, ostromához kezdtek. A külső védművek rombolása, birtokbavétele után

⁶⁹ KA AFA Provence, 1707-XIII-1.

⁷⁰ *Vault* VII. k. 166. skk. o.; *Tessé* II. k. 274. skk. o.

a roham október 1-jén vált lehetségessé, végül a fellegvárat a francia védők további két nap múlva, magukat fogságra adva, kényszerűen kiürítették. A hadifoglyok Torinóba szállításával az ezévi itáliai—provence-i hadműveletek lezárultak.⁷¹

A hadjáratból megtért hadak II. Viktor Amadé által szorgalmazott téli szállásra vonulását megelőzően Torinóban a császári, savoyai, német-római hadvezetés haditanácson értékelte a fejleményeket, foglalt állást a következő esztendei teendőkkel kapcsolatosan, majd utasítást adott az egyes alakulatoknak a különböző észak-itáliai erősségekbe való elvonulására. A Bagossy-hajdúk Mantovába, az Ebergényi- és a Splényi-huszárok Sermida és Roverbella, míg a Pálffy-vértesek Castiglione és Bozzola helyőrségbe tértek téli szállásra. Maga a császári főparancsnok október 28-án Bécsbe távozott, hogy szóbeli kiengeszteléseket fűzzön addigi jelentéseihez, és személyesen tájékozzódjon a többi hadszíntér azévi fejleményeiről.⁷²

A Rajna-menti hadszíntér eseményei

Magunk is követjük Savoyai Jenő kitekintését a kevésbé eleven és ugyancsak kevésbé eredményes további hadműveletekre. A Rajna-mentén a Bühl és Rastatt közt kiépített Stollhofeni védvonalak és a Majna folyó közt volt jelentősebb császári, elsősorban német-római birodalmi (pfalzi, rajnai, sváb és frank kerületbeli) kiállítású haderő, amelyhez egy kisebb csoportosítás csatlakozott a Neckar folyó középső szakaszán, miközben erős védőrséggel volt megrakva Freiburg, Philippsburg, Landau és Mannheim. A hadműveletekhez a bajorországi téli szállásról előrevont császári egységek közt volt a magyar Kollonits-, Esterházy és Lehoczky-huszárezred is.⁷³A határfolyó túlszéljén Elzászban, Lotharingiában, Bourgogne és Franche Comté területén Claude Louis-Hector, Villars hercege, Franciaország marsallja főparancsnoksága alatt összpontosultak a francia erők, köztük a francia király magyarokból álló Verseilles-huszárezrede.⁷⁴

Kezdeményezőkétség hiányában a kényszerűen beiktatott itteni új császári főparancsnok, Krisztián Ernő, Bayreuth és Culmbach örgrófja a bécsi haditanácsi utasítást kívánta követni, amely szerint a folyón átkelve, az lesz a birodalmi hadak alapvető feladata, hogy a németalföldi franciaellenes hadjáratot segítse ezzel az oldalirányú mozdulattal. Ugyancsak a Rajnán való átkeléssel ellenséges területre kívánta vinni a háborút a francia hadvezetés, hogy minél nagyobb számú ellenséges erőt kössön le, ezért feltöltötte a jelentősebb erődök, így főleg Hagenbach, Lauterburg, Strassburg, Kehl, Breisach raktárait.⁷⁵

A kezdeményezés végül francia részről történt, miután 45 zászlóaljban és 92 svadronban mintegy 30 000 főt vontak össze, és támogatásukra 68 löveget küldtek, míg a

⁷¹ KA AFA Provence, 1707-XIII-16., Italien, 1707-X-1½., -16.; Vault VII. k. 414. skk. o.

⁷² KA AFA Provence, 1707-X-1, -1a., Piemont, 1707-3., -4., -4a., 1707-XI-2b, -6.

⁷³ KA AFA Deutschland, 1707-IV-29. A magyar huszárokról: *Zachar* 2000. 91. skk. o.

⁷⁴ Archives du Service Historique de l'Armée de la Terre, Paris-Vincennes (a továbbiakban: ASHA), série correspondance A1 (a továbbiakban: A1), Fasc. 2034., fol. 3., -5., -6., -7. Vö. Vie du maréchal duc de Villars écrite par lui-même et publié par Anquetel et avec plans de batailles. Paris, 1784. A Verseilles-ezrednek a történetéről lásd bővebben: *Zachar József*: A Francia Királyság 18. századi magyar huszárai. *Hadtörténelmi Közlemények*, 1980/4. 523. skk. o.; *Boissau, Raymond*: Verseilles-hussards. *Vivat Hussar*, No. 30. Tarbes, 1995. 11. skk. o.

⁷⁵ KA AFA Deutschland, 1707-I-5., -15., -16., 1707-II-8., -ad 8., -10., -17., 1707-IV-15.

szembenálló német-római erők 32 zászlóaljban és 40 svadronban alig 20 000 főt számláltak. A franciák azt a látszatot keltették, mintha egyszerre akarnának átkelni Fort Louis, Lauterburg és Breisach magasságában, holott valójában a Neuburg magasságában történő átkelésre készültek. A május 21-i meglepetés tökéletesen sikerült, a másnap végül Kehlnél átkelt 47 lovassvadron és 10 gyalogzászlóalj váratlan megjelenésekor a széthúzódtott ellenséges erők itteni ellenállása eleve kudarcra volt ítélve. A francia kötelékek Stollhofent és Bühl azonnal birtokba vették, ezért legalább Rastattot védeni akarták, így visszavonultak, ám a franciák üldözőbe vették a németeket, így Kuppenheimt és Rastattot is elragadták. Az északkeleti üldöző menet folytatódott Ettligenhez, illetve Durlach-hoz, ahol a német utóvéd és a francia elővéd közt összecsapásra is sor került. Az elvonulás és üldözés innen délnek, Pforzheimhez, illetve Dürmenzhez folytatódott, ott átkeltek az Enz folyó jobb partjára, ahol május 27-én egyesítették az addig harcoló és erősítésként újonnan beérkezett német-római csapatokat.

A másnapi haditanácskozás úgy döntött, hogy az Enz és a Neckar folyóközben elsáncolt állásba vonulnak, hogy így fedezzék a megszállt Bajorországot. A francia nyomás hatására azonban június 4-én kelet felé fordultak, Illingen, illetve Schwieberdingen felé, majd tovább Stuttgarnak, ahol az ellenséget rendületlenül üző Villars marsall június 8-án letáboroztatta hadait. Miután a német hadak Cannstadtnál átkeltek a Neckar jobb partjára, az üldözés ezt követően ismét kelet felé, a Rems folyó völgyében folytatódott, ez kisebb ütközeteket követően 12-én Schorndorf, 20-án Lorch elfoglalásával járt, azután Gmünd következett. E hadmozdulat, amelynek során a francia király Verseilles-ezredbeli magyar huszárai ütöttek rajta a német Oettingen-dragonyosokon és más lovasokon, azt jelentette, hogy a bayreuthi őrgrófnak továbbra is hátrálnia kellett. Még mindig a Rems völgyében Burgau magasságáig vonult, ott kívánt fedezékbe vonulni az Ulm–Donauwörth út fedezésére, jobbszárnyal Brainkofen és balszárnyal Herlikofen településre támaszkodva, de arról kellett értesülnie, hogy az ellenség újonnan átkelt további erőkkel ismét a nyomában van.⁷⁶

Miután Villars marsall Gmündernél összpontosította addig minden irányban portyázó kötelékeit, a Verseilles-huszárok fürkésző jelentései alapján június 22-én megindultak a német kötelékek ellen Iggingen irányába. Ennek során Ober-Leinzellnél a francia elővéd ismét beleütközött az ellenséges utóvédbe, mire a német-római csapatok zöme sietve tovább vonult vissza, ezúttal a hadak megint északnak fordultak Ellwangennek, sőt Crailsheimnek, majd onnan nyugatnak, egyenesen Heilbronnhoz húzódtak, miután bécsi utasítás érkezett a Rajnához való visszatérésre. Ezzel együtt Landau és Philippsburg védőrségét arra utasította a hadvezetés, hogy a francia összeköttetési vonalak zavarásával segítse ezt elő.⁷⁷

A birodalmi hadak zöme ezúttal zavartalanul folytatta menetét. A június 26-án Crailsheimből megindult kötelékek Westernach, Bilzfeld érintésével 29-én beérkeztek Heilbronnba, ahol a Neckar jobb partján táborot vertek. Amint Villars marsall a megváltozott irányú ellenséges menetről értesült, azonnal maga is a Neckarhoz igyekezett hadaival, hogy az azon való átkelést megakadályozza. Július 1-jén azonban még csak Cannstadtnál

⁷⁶ KA AFA Deutschland, 1707-IV-1., 1707-V-24., -28., -29., -43., 1707-VI-2., -ad 2.; HKR Reg. 1707-July-30., 1707-XIII-1.; ASHA A1, Fasc. 2027. fol. 89., 90., 101., 124., 137., 150., 152., 156., 158., 159., 162., 173., 191.

⁷⁷ KA AFA Römisches Reich, 1707-VI-1., Deutschland 1707-VI-18., 1707-XIII-1.

járt a Rems-völgyben, amikor megtudta, hogy Francois-Marie Broglie (régpiemonti családbeli) herceg, francia altábornagy csoportosítása megjelent Laufennél, mire a bayreuthi örgróf kötelékei élén Sinsheim és Langenbrücken érintésével Philippsburghoz vonult, ahová másnap már be is érkezett. Mivel a francia főparancsnok aggódott a Rajna-hidak miatt, egyenesen Fort Louis felé vonult tovább Durchlach, Bruchsal, majd Mingolsheim és Heidelberg érintésével, de élelmet és takarmányt is gyűjtve csak 14-én ért ki a Philippsburggal szemben fekvő Roth, Welndorf, Reiningen és Sankt Leon falvak magasságába. Ezalatt a birodalmi kötelékek Philippsburg és Mannheim között ide-oda vonultak.⁷⁸

A császári főparancsnok ugyanakkor július 14-én Philippsburgban hadvezér-társaival haditanácsi ülést tartott, ahol meghallgatták a Bécsből hozzájuk küldött Hannibal Joseph Sigbert Heister gróf tábornagy, a Császári Udvari Haditanács alelnöke által közvetített udvarbéli döntést. E szerint a lauterburgi vonalakhoz kell továbbvonulniuk, hogy ezáltal érjék el Villars marsall kivonulását a birodalmi területekről.⁷⁹ A német-római birodalmi kerületi hadak parancsnokai ennek ellenére úgy döntöttek, hogy csak a Rajna bal partjára vonulnak, ott foglalnak új állást, hogy ezzel megakadályozzák a francia csapatok partváltását, ha ez lenne a szándékuk.⁸⁰ Erre két Rajna-hídon át Speyerhez vonultak, ugyanis az a hír érte el őket, hogy a Neckar mentén megjelent francia hadak váratlanul birtokba vették Mannheimt, majd szétválva továbbmentek Oggersheimig, illetve Hershheimig. Erre sietve odavittek egy hadihídat is Philippsburgból, Claude-Florimond, Mercy grófja, császári altábornagy pedig visszament a Rajna jobb partjára, hogy megakadályozza a további francia portyázásokat. Mindezt tapasztalva, Villars marsall belátta, hogy az erőviszonyok kiegyenlítődése miatt a Neckar folyótól északra való műveletek mind inkább lehetetlenné válnak, ezért csapatait Bruchsalnál gyülekeztette, ahová utóvédje július 29-én érkezett be.⁸¹

A következő hetekben mindkét hadviselő fél részéről csak kisháborús műveletek folytak, ezekben pedig mindkét oldalon főleg a magyar huszárok jeleskedtek, a császári állandó hadseregéből Dessöffy alezredes a Kollonits- és Babocsay alezredes a Lehoczky-ezredből szerepel gyakran a hadijelentésekben. A francia Verzeilles-ezredből hasonlóképpen kiemelik a hadijelentések Sárváry alezredes és (micsoda véletlen!) Dessöffy Miklós kapitány teljesítményét. A helyszínt illetően Bruchsal, Berghausen, Götzingen és Durchlach neve szerepel gyakrabban a portyázásokkal kapcsolatosan. Augusztus 28-án Villars marsall csapataival a Murg folyó mögé ment vissza, a tüzérséget és a trént is visszavonta ide, Rastatt és Kuppenheim közé, egyúttal a rajnai hajóhidat Wintersdorffhoz húzatta, míg egy különítményt Hagenbach-hoz küldött, hogy megakadályozza a német birodalmi csapatok átkelését a bal partra.⁸² A bayreuthi örgróf figyeltette, főleg huszáraival, az ellenséges mozgást, miközben előbb Durchlach magasságában várt ki, majd

---

⁷⁸ KA AFA Deutschland, 1707-VI-16., 1707-XIII-1.

⁷⁹ KA HKR Reg. 1707-August-138.

⁸⁰ KA AFA Deutschland, 1707-VII-6.

⁸¹ KA HKR Reg. 1707-July-519.

⁸² KA AFA Deutschland, 1707-VIII-1., 1707-XIII-1.; ASHA A1, Fasc. 2027. fol. 223., 229., Fasc. 2030. fol. 135. A hazai és a franciaországi Dessöffyekre lásd: *Dessöffy, Charles: Généologie de la Maison Dessöffy de Csernek*. Paris, 1829.

Ettlingenhez vonult el. Eközben a korábban a Fekete-erdőben Donaueschingenig portyázó francia hadakat is visszavonta a francia hadvezetés.⁸³

Szeptember 2-án I. József császári utasítására a német-római birodalmi csapatok és így a németországi hadszíntér főparancsnokságában Krisztián Ernő bayreuthi-culmbachi örgrótot György Lajos hannoveri választófejedelem (a Stuart-dinasztia kihaltával leányági leszármazottként a későbbi I. György angol király) váltotta fel. Beérkeztéig átmenetileg Johann Karl Thüngen báró tábornagy (a magyarországi oszmánellenes felszabadító háborúban rangról rangra emelkedett kiváló katona) állt a hadak élén. E csoportosítás, amely ezzel együtt erősítést is kapott (szász, braunschweigi, veszfáliai kötelékeket), feladata továbbra is védelmi jellegű maradt, a jelentős mélységbe való francia benyomulást kellett elhárítani, mégpedig Ettlingen és Daxlanden között új sáncvonalak építésével. Az erre való erőátcsoportosítás Hornbergnél és Offenbachnál eredményezett ismételt kisebb összecsapást. Ezt követően a franciák Kehlhez vonultak vissza, míg a németek Ettlingenhez. Végül Villars marsall hadaival október 29-én részben Fort Louis, részben Strassburg magasságában visszavonult a Rajna bal partjára. Erre a birodalmi kötelékek is téli szállásra vonultak Philippsburg, Rheinfelden és Säckingen térségében.⁸⁴ A kisháborús műveletek azonban elszórtan még tovább folytatódtak, az egyik hadijelentés ezt így őrizte meg: „December elején Lehoczky császári ezredest 100 huszárral a Lech jobb partjára küldték, hogy az összes hidat kihúzza, és az Itáliából hazatérő hessenieket – esetleg akár fegyverrel is – megakadályozza, hogy Bajorországban vonuljanak téli szállásokra.”⁸⁵ Ehhez hasonlóan a francia hadvezetés ellenséges terület felderítésére küldte Sárvány alezredest ismeretlen számú huszárával.⁸⁶

A németalföldi hadszíntéren mutatkozó fejlemények

Áttérve most már röviden a németalföldi hadszíntér ez évbeli eseményeinek felidézésére, először azt kell megismételniünk, hogy a császári (német-római), szövetséges (angol, németalföldi) és bérelt (dán, porosz) csapatok a spanyol felségterületnek minősülő Brabant és Flandria biztos birtokában néztek az újabb fejlemények elé. Menin megszállásával ráadásul nyitva állt előttük az egyik, a francia felségterület belsejébe vezető út is.⁸⁷ A francia hadak főleg Hennegau, Namur és Dél-Flandria területén állomásoztak.⁸⁸ A szembenálló hadak élén a császári koalíció részéről az angol tábornagy Marlborough hercege, míg francia részről formálisan az V. Fülöp nevében (már a háború elején) spanyol-németalföldi kormányzónak megtett II. Miksa Emánuel, a felségterületéről kiszorult bajor választófejedelem, gyakorlatilag a francia uralkodóház egyik oldalágából

⁸³ KA AFA Deutschland, 1707-XIII-1.; ASHA A1, Fasc. 2028. fol. 11., 32., 50., 66., 76.

⁸⁴ KA AFA Deutschland, 1707-XI-10., -ad 17., -25., 1707-XII-ad 12., 1707-XIII-1.; ASHA A1, Fasc. 2028. fol. 141., 145., 157., 167., 190., 197., 210., 217., 221., 224., 248., 255.

⁸⁵ KA AFA Deutschland, 1707-XII-22.

⁸⁶ ASHA A1, Fasc. 2013. fol. 542., Fasc. 2028. fol. 259., 261., 275., 294.

⁸⁷ *Coxe, Wilhelm: Herzogs Johann von Marlborough Leben und Denkwürdigkeiten, nebst dessen Original-Briefwechsel.* Wien, 1820–1822. (a továbbiakban: *Coxe*) III. k. 344. skk. o. Vö. *Taylor. Fr.: The Wars of Marlborough, 1702–1709.* Oxford, 1921.

⁸⁸ KA AFA Deutschland und Niederlande 1707-III-18.

származó Louis-Joseph de Penthiere, Vendome hercege, francia marsall állt.⁸⁹ A szembenálló erők ezen a hadszíntéren is a franciák számára mutattak előnyt, 124 gyalogzászlóalj és 193 lovassvadron ellenében a császár koalíciója csak 97 gyalogzászlóaljat és 164 lovassvadront tudott felmutatni. A jelentős francia erőösszpontosítás abból fakadt, hogy a versailles-i udvar meg kívánta akadályozni az előző évi ottani siker folytatólagos kiaknázását, a háború francia felségterületre való átvitelét. Ez indokolta azt is, hogy a Saint-Geniez-ezred zömében magyar huszárait is ezen a hadszíntéren alkalmazta a francia hadvezetés.⁹⁰

A szokásos hadjárat esztendő kezdéseként Marlborough hercege május 14-én adta ki a parancsot hadainak a Brüsszeltől nyugatra, Anderlecht térségében május 19-től kezdődő összevonására, míg Vendome marsall ugyancsak május 19-én kezdte hadai gyülekeztetéseit a francia határnál, Mons közelében. Érdekes módon mindkét szembenálló csoportosítás 26-án indult meg a másik ellen. Mire azonban Marlborough Mons magasságába érkezett, Vendome már elvonult a néhány mérföldre lévő Gosselies-hez. Kisebb harcérinkezésekre tekintettel, a császári koalíció hadai rövid haditanácskozást követően nemcsak leállították előrenyomulásukat, hanem Brüsszel érintésével egyenesen Leuvenhez, Brüsszeltől északkeletre vonultak vissza, ahová már 31-én meg is érkeztek. Miközben ott a Dyle folyó mögött vonultak táborba, a francia kötelékek a Sambre folyó völgyében Namur és Charleroi közé meneteltek el, majd onnan még kissé tovább északra, Gembloux síkságára, jobbszárnyal Sauveniere, balszárnyal Noisement támponttal. A szembenálló táborba vonulása kéthavi szünetet eredményezett, még kisháborús műveletek sem folytak Brabant e térségében, noha viszonylag nem túl nagy távolságban állomásoztak.⁹¹

Mivel fürkészői révén Marlborough hercege arról értesült, hogy Vendome marsall ereje gyengült, ugyanis egyes alakulatokat át kellett vezényelnie Provence-ba, augusztus 10-én megindult, hogy vagy csatára, vagy a Sambre jobb partjára való hátravonulásra kényszerítse. A francia főparancsnok felismerte a támadással fenyegető veszélyt, és a készülő bekerítés elől sietve visszavonult nyugat felé eredeti gyülekeztési területére, Mons térségébe. Bár egy esetleges csatavívás lehetőségében bízva, a császári koalíció hadai követték, de csak kisebb találkozóharcokra került sor. Végül Vendome marsall további nyugati menettel Ath, majd Tournay érintésével, a határon szeptember 6-án átkelve, egészen Lille-hez vonta vissza hadait, miközben a mindvégig a nyomában vonuló Marlborough hercege végül felhagyott a további csatakeresséssel. Mindenesetre csak október közepén küldte téli szállásra csapatait.⁹²

---

⁸⁹ Le duc de Vendome en Espagne, par un ancien militaire. Paris, 1824.; *Murray, G.*: The letters and dispatches of John Churchill, First Duke of Marlborough. London, 1845. (a továbbiakban: *Murray*) III. k. 319. skk. o. Vö. *Burton, I. J.*: The Captain-General. The Career of John Churchill, Duke of Marlborough from 1702–1711. London, 1968.; *Wijn, J. W.*: Het Staatse Leger (1702–1715). s'Gravenhage, 1956.

⁹⁰ KA AFA Deutschland und Niederlande, 1707-V-89., 1707-VI-24., 39.; ASHA A1, Fasc. 2021. fol. 9. skk. A huszárezredről lásd bővebben: *Zachar József*: Rátty György kuruc ezereskapitány, francia generális (?–1742). *Hadtörténelmi Közlemények*, 1982/3. 355. skk. o.; *Boissau, Raymond*: Saint-Geniez-, puis Rattky-Hussards. Des origines a 1716. *Vivat Hussar*, No. 31., Tarbes, 1996, 9. skk. o.

⁹¹ *Murray* III. k. 351. skk.; *Coxe* III. k. 347. skk. o.; ASHA A1, Fasc. 2018. fol. 5., 168., 199., Fasc. 2019. fol. 79., 104., 126., 145., 148., 162., 177, 198

⁹² *Murray* III. k. 507. skk.; *Coxe* III. k. 515. skk. o.; FZ 245. o.; KA AFA Römisches Reich und Niederlande 1707-XI-10.; ASHA A1, Fasc. 2019. fol. 235., Fasc. 2020., fol. 34., 72., 141., 184., Fasc. 2023. fol. 104.

A tényleges örökséget jelentő Spanyol Királyság területén folyt harcokra is röviden kitekintve, elsőként azt kell leszögezni, hogy a Baleari-szigeteken, a szárazföldön pedig az egykori Aragóniai Királyság tartományain (Valencia, Catalonia és a névadó Aragonia területén) kívül, amely térségbeliek elfogadták III. (Habsburg) Károly királyságát, mindenütt (így Castíliában, Galíciában, Estemadrában) kelettől nyugatig V. (Bourbon) Fülöp hívei gyakorolták a hatalmat. Ennek megfelelően az előző évi hadjáratot követően a császári koalíció hadainak az a része vonult csak e területeken téli szállásra, amelyik Castíliából szorult ki kelet felé, míg a rövidnek bizonyult madridi sikert követő gyors kudarc után a másik részt téli szállásra nyugatra, portugál felségterületre szállították. Mindkét országszélien főleg angolok, németalföldiek és portugálok voltak, német-római vagy császári hadseregbeliek alig. A portugáliai csoportosítás zömét III. Károly erős nyomására azután az ottani főparancsnok, Lord Rivers tengeri úton január 17-i lisszaboni behajózással és február 7-i alicantei partraszállással átszállította Valenciába.⁹³

A továbbra is Barcelónában tartózkodó Habsburg-ellenkirály a francia támadástól tartva, további erősítéseket kívánt császár bátyja és annak szövetségesei révén. Ennek azonban számos más ok mellett főleg a hajókapacitás szűkössége miatti átszállítási nehézség volt az akadály, ugyanis Anna királynőnek belpolitikai gondjai támadtak az angol-skót-ír unióból fakadóan, és ezért elegendő közreműködésnek tartotta a Toulonhoz biztosított tengeri szállításhoz való angol hozzájárulást. A németalföldi államvezetés a hajóhiányon nem sietett segíteni, sőt, igyekezett elérni a háborús teherterhelés csökkentését, ezért elhúzódó tárgyalásokba kezdett. Végül az sem felejthető, hogy V. János portugál király fivére egy jelentős belső hatalmi csoportosulás élén inkább franciabarát volt, vagyis a tengeri szállítást vállalni képes harmadik szövetséges hatalom adottságai is korlátozottak voltak.⁹⁴

Mindezen túl V. Fülöp helyzetét erősítette, hogy nagyatyja, XIV. Lajos jóvoltából eleve őt támogatta egy 32 gyalogzászlóaljból és 24 lovassvadronból álló francia segélyhad, amelynek élén Jacques Fitz-James Berwick herceg (II. Jakab volt angol király természetes fia), Franciaország marsallja állt. III. Károly utánpótlási nehézségeit látva, további segítségnyújtásként, a közös navarrai határ adottságát kihasználva, a francia király saját haderejéből kikülönítve, sietve újabb, 24 gyalogzászlóaljból és 23 lovassvadronból álló segélyhadat küldött unokája, a spanyol király további támogatására. Ennek élére XIV. Lajos unokafivérét, az uralkodóház oldalágából származó Fülöpöt, Orléans herceget állította. A spanyolországi hadszíntéren bevetett francia erők szerepe rendkívüli jelentőségű volt, mivel az V. Fülöp szolgálatában állt spanyol hadsereg összesen alig 49 gyalogzászlóaljból, 110 lovassvadronból és 18 milícia-zászlóaljból állt.⁹⁵

Kölsönös csapatösszevonásokat követően azzal indult az azévi hadművelet, hogy még mielőtt az újonnan érkezett francia hadak egyesülhetek volna a már korábbról ott tartóz-

⁹³ KA AFA Spanien, 1707-I-1., -4½., -6., 1707-II-1.

⁹⁴ KA AFA Spanien und Portugal, 1707-III-1., 1707-I-1., -3., -4., -5., 1707-IV-1., -2., 1707-VI-2., 1707-VIII-2., Italien 1707-II-35., 1707-X-3., -6., 1707-XI-7., -17.; *Lamberty* IV. k. 583. skk. o., FZ 36. skk., 172. skk. o.

⁹⁵ KA AFA Spanien, 1707-V-5., -7.; ASHA A1, Fasc. 1994. fol. 72., 83., 84. Vö. *Mémoires du duc de Berwick*. La Haye, 1738.

kodókkal, a III. Károly uralmát támogató szövetséges csapatok április 8-án megindultak Aragóniában Villena ellen, ahonnan Berwick marsall hadai visszavonultak Chinchinelához. Időközben Fülöp orléans-i herceg az újonnan jöttekkel Saragossához érkezett, körülzárta ezt az Ebro-menti erősséget. A jelentős túlerő láttán a spanyol védőrség a feladás mellett döntött. Az időközben Berwick herceghez odarendelt csapatokkal való egyesülésüket a III. Károly nevében támadó szövetségesek nem zavarták, hanem Villenát igyekeztek elfoglalni, sikertelenül.⁹⁶

Erre az egyesült spanyol–francia hadak április 23-án Almansa ellen vonultak, hogy ott csatavívásra készüljenek. A szembenálló hadak élén Henri de Massue, Ruvigny örgrófja, Galloway grófja (számos forrásban és feldolgozásban: Lord Galloway, császári, majd németalföldi, végül angol szolgálatban álló tábornok), angol altábornagy ugyancsak a nyílt összecsapás mellett döntött. A mintegy 32 000 főnyi spanyol–francia csoportosítás ellen alig 15 500 fős angol–portugál–németalföldi hadsereg készülődött. Mégis április 25-én a déli órában klasszikus vonalharcászati eljárás szerint egymással szemben felállva és megindulva, utóbbiak kezdeményeztek. Miután elhallgattatták az ellenséges tüzérséget, megindultak a gyalogoserők, elsőnek az angol kötelékek, ezt a spanyol ellenmenet megállította, heves közelharc bontakozott ki, amelybe sorra kapcsolódtak be a friss erők. Nem volt kétséges, hogy a spanyol–francia túlerő győz, maga Galloway altábornagy is súlyosan megsebesült, véres vesztesége mintegy 3000 fő volt, fogságba esett harcosai közül mintegy 5000. A győzelem a spanyol–francia erőknek is sokba került, véres veszteségük elérte a 4000 főt.⁹⁷

Az almansai súlyos vereségért a felelősséget egymásra tologatták a szövetséges angol, portugál és németalföldi katonai vezetők.⁹⁸ Maga III. Károly általában ítélte el tábornokait, szemükre vetette, hogy a csatavívást indokolatlan módon keresték, hiányosan kezdeményeztek, rosszul vezettek, végül pedig megfutamodtak.⁹⁹ Május 2-án a spanyol ellenkirály személyesen tartott haditanácskozást a jövődőt illetően. A megbeszélésen részt vevő katonai vezetők határozatot hoztak, miszerint megvédik Valencia Királyságot, mégpedig a csatából épségben kikerült harcosokra, újonnan érkező reguláris szövetséges katonákra és toborzandó helyi irreguláris fegyveresekre, valamint az adott várőrségekre támaszkodva. Gyülekezési központként Valencia városát határozták meg, ugyanakkor azonnal futárokat indítottak III. Károly személyes segítségkérő levelével a szövetséges udvarokba. Az V. Fülöp trónjáért harcoló Bourbon-hadvezetés is haditanácskozást hívott egybe győzelmét követően, amelyen úgy döntöttek, hogy Fülöp, Orléans hercege hadaival kövesse Valenciában az ellenséget, míg Berwick marsall gyülekeztesse a többi hadat az Ebro völgyében Tudelánál, hogy azután onnan Aragónia elragadására indulhasson.¹⁰⁰

⁹⁶ Quincy V. k. 411. skk. o.

⁹⁷ KA AFA Spanien, 1707-V-1a., -4, 1707-VIII-8., 1707-XIII-2a., -2c.; ASAH A1, Fasc. 2048. fol. 253., 278., Fasc. 249. fol. 34., 74., 157., 159.

⁹⁸ KA AFA Spanien, 1707-V-1b., -10., 1707-VI-40.

⁹⁹ Arneht, Alfred: Eigenhändige Correspondenz Königs Karl III. von Spanien (nachmals Kaiser Karl VI.) mit dem Obersten Kanzler des Königreiches Böhmen, Grafen Johann Wenzel Wratislaw. Wien, 1856. (a továbbiakban: Correspondenz) 42. o.

¹⁰⁰ KA AFA Spanien, 1707-V-1c., -2., -4., -5., -6., -8., 1707-VI-1., 1707-VIII-7., -9.

Az újabb hadműveletek azzal kezdődtek, hogy Galloway altábornagy gyülekező hadaival az ellenség elől északra vonult, a kiürített Valencia városát pedig május 9-én birtokba vették a Bourbon-csapatok. Erre Fülöp, Orléans hercege Valencia Királyság hódoltatását is Berwick hercegre bízta, mellé adta d'Asfeld altábornagyot, maga pedig Madridba ment. Ám Berwick újonnan kapott helyettesére bízta Valenciát, ő pedig a hadak egyik részével az eredeti elhatározás szerint Aragóniába vonult. Miközben a Habsburg-főparancsnok még mindig Tortosánál ténlenkedett, d'Asfeld altábornagy elfoglalta Xativát, majd a Jucar folyószigetén lévő Alcira erődjét ragadta el, végül a tengerparti Dániát zárta körül, és ezt ostromolta, sikertelenül egészen augusztus 5-ig. Ezalatt a szárazföld belsejében részben Aragónia és Castília határvidékén folytak összecsapások, részben az Ebró völgyében Tudelától egészen Saragossáig. Ebben különösen virtuskodtak a francia király részéről a spanyol uralkodónak átengedett, egykor Deák Pál ezredes alatt Itáliában szolgált magyar huszárok, Filtz ezredessel az élükön.¹⁰¹

Saragossa elfoglalása után a francia–spanyol csapatok egy része portyázásra északkeletre Huescához, mások Jacához, illetve Ainsához vonultak, majd ismét összevonásra kerültek. Ezt követően június 16-án az Orléans-i herceg és Berwick marsall csapatai egyesültek Bujaralóznál, erre Galloway altábornagy hadseregével kitért előlük, és Mequinenza erődjét feladva, visszavonult a Segre folyó bal partjára, Torre del Segre városhoz. E lehetőséggel élve, a francia kötelékek elfoglalták Balaguer és Fraga erődjét. A kedvezőtlen időjárás miatt hetekre megszakított hadműveletek július közepén azzal folytatódtak, hogy a Bourbon-csapatok körülzárták Lleidát, de az ostromot kénytelenek voltak félbeszakítani, ugyanis XIV. Lajos hadakat vont el e hadszíntérről a Provence-ban folytatott védelmi harcokhoz.¹⁰²

Ezzel a spanyol királyságbeli hadszíntéren fegyverszünet következett be, amelyet III. Károly arra igyekezett hasznosítani, hogy pénzt, hajót és katonát szerezzen további háborújához. Az ő fentebb felvillantott nehézségeivel éles ellentétben V. Fülöp belső utánpótlással is növelni tudta csapatai létszámát, így a harcok folytatása mellett döntött. Lleida ostromának újratekintésére indultak hadvezérei, elterelő műveletként viszont elsőnek Galloway altábornagy csapatai ellen a Segre folyó mentén vonultak. Szeptember 9-én azután ismét körülzárták a tengerparti erődöt, megtették a szükséges ostromelőkészületeket, amelyeket sorozatos kitörések sem tudtak megzavarni. Az erőd lövetése október 3-án kezdődött, 12-én kerülhetett sor az első, még sikertelen rohamra. Az ostrom elhúzódásához hozzájárult, hogy október 26-án Galloway altábornagy csoportosításával a tengerparti Tarragonától felmentésére indult, és ezt is el kellett háritani. Végül mind ennek a felmentési kísérletnek az elhárítása, mind pedig november 11-én Lleida elfoglalása sikerrel járt. Alig három nap múlva a győztes csapatok máris téli szállásra indultak.¹⁰³

E hadszíntérről szóló rövid ismertetésünk zárásaként feltétlenül meg kell említenünk azt is, hogy nyugaton Portugália felől is történtek hadi kezdeményezések, de azok lényegesen elmaradtak jelentőségben a keleten folyóktól. Portugál és angol kötelékek benyo-

---

¹⁰¹ E huszárokról lásd: *Zachar József*: *Idegen hadakban*. Budapest, 1984. 69. skk. o.; *Boissau, Raymond*: *Les hussards de Louis XIV en Italie et en Espagne 1702–1709. Vivat Hussar*, No. 29. Tarbes, 1994. 34. skk. o.

¹⁰² KA AFA Spanien, 1707-V-7., 1707-VIII-2½., -4., -9., -11.; FZ 268. skk. o.; ASHA A1, Fasc. 2049., Fasc. 2050., fol. 82., 112., 113., 238., Fasc. 2052. fol. 214., 219., Fasc. 2058. fol. 91.

¹⁰³ KA AFA Spanien, 1707-XI-1., -3., -4., -10., -12., -13., 1707-XII-5.

multak a portugál–spanyol határon, és váratlan hadmozdulatukkal eljutottak Sevilláig, miközben az útjukba kerülő kisebb várakat elfoglalták. Ezzel egyidőben spanyol–francia erők viszont északabbra, az egyik határszakaszon Portugáliába nyomultak be, Olivenza erődjét ugyan hiába ostromolták, de néhány kisebb erősséget ők is birtokba vettek.¹⁰⁴

Kitekintés a Rákóczi-szabadságharcra

Bár messze nem a spanyol örökségért vívott háború hadszíntereként formálódott ki a magyarországi szabadságharc, de már a kortársak nagy része is úgy vélte, hogy a császár számára e térségben szükségesé váló erőfeszítések következtében mégis annak részének tekinthető. Ezért, még az eddigieknél is rövidebben, felvillantjuk az ezzel kapcsolatos fő hadifejleményeket is, míg a sokkal fontosabb politikaiakat ezúttal mellőzni kényszerülünk.

II. Rákóczi Ferenc vezér-fejedelem hadainak létszámát a Császári Udvari Haditanács az 1706 végi téli szállásra vonulás idején sorra véve, a szűkebben vett magyar felségterületen összesen 38 000, míg az erdélyin 27 000 harccsal számolt. Velük szemben az állandó hadseregbeli, német-római, idegen uralkodóktól bérelt és hazai milícia kötelékek összességét tekintve is ennek felét látta bevethetőnek.¹⁰⁵ A hadműveletekkel kapcsolatosan a császári hatalom számára az okozta a fő gondot, hogy a magyar szabadságért küzdők jelentős erőkkel állomásoztak a Bakony és a Rába közti térségben, Kőszeg és Szombathely a birtokukban volt, biztos átjárással rendelkeztek a Felvidékre, mindezzel az osztrák és cseh tartományokat veszélyeztették. Az év első felében e térségben folyó váltakozó sikeres harcokat eleven érdeklődés követte.¹⁰⁶ Ezen kívül nagyobb figyelmet szentelt még a bécsi hadvezetés a császári kézen maradt Székesfehérvár ellátásával kapcsolatos műveleteknek,¹⁰⁷ valamint Jean-Louis de Rabutin, Bussy grófja, császári tábornagy erdélyi támadó feladattal való hadba küldésének, menetének, ottani hadmozdulatainak és azok magyarországi hatásának.¹⁰⁸

Összegzés

Az 1707-es esztendő magyar szempontú szemrevételezésének végére értünk. Befejezésül és összegzésként leszögezhetjük, hogy ez a magyar szabadságharc legjelentősebb esztendejének bizonyult, amelyben sorsdöntő fejlemények következtek be. II. Rákóczi Ferenc fejedelem szabadságküzdelmével elérkezett a csúcusra, ahonnan már csak a lassú hanyatló szakasz következhetett. Ezzel szemben sem a Balti-tengeri térség hatalmi vi-

---

¹⁰⁴ *Lamberty* IV. k. 585. skk. o.

¹⁰⁵ KA AFA Ungarn, 1706-XI-3., 1706-XII-13.

¹⁰⁶ KA AFA Ungarn, 1707-I-5., 1707-II-1., -2., -3., -4., 1707-III-1., -6., -7., -8., -9., 1707-IV-1., -3., -4., -5., 1707-XIII-3.; HKR Reg. 1707-März-100., 1707-Mai-82., -83., 1707-Juni-239., -343., -356., 1707-July-66., -388.

¹⁰⁷ KA HKR Reg. 1707-July-244., -299., -308., -325., -328.

¹⁰⁸ KA AFA Ungarn, 1706-XII-13., 1707-III-2., -6., 1707-IV-4., 1707-VII-ad 7., 1707-XI-3., -ad 3., 1707-XII-1.; HKR Reg. 1707-Jänner-75., -374., 1707-Feber-21., -135., 1707-März-81., 1707-April-159., -263., 1707-July-112., -426., 1707-August-119., -140., -151., -159., -237., -238., -247., -356., -367., -379., -408., -415., -447., 1707-September-66., -242., -311., 1707-October-20., -33., -48., 1707-November-26., -111., -175., -288., 1707-Dezember-129.

szonyainak átformálásáért, sem pedig a világméretű spanyol királyi örökség birtokbavételéért külön vívott két európai koalíciós háború menetében nem történt döntő fordulat. Miként a magyar szabadságharcban részt vevőkre, az e két jelentős összecsapásban fegyvert forgatókra is még hosszú évek további küzdelmei vártak. Ez a Habsburg–Bourbon nagyhatalmi vetélkedésben, mivel mindkét fél szövetségeseivel egyetemben került a csatavívást, a kisháborús műveletek térnyerését eredményezte, ami együtt járt a kisháború első mestereinek tekintett magyar huszárok első jelentős térnyerésével mindkét hadviselő fél koalíciós hadseregeiben.¹⁰⁹ Ez önmagában indokolja, hogy az egyéb szempontból a Habsburg–Bourbon összecsapásban csendes háborús évként megjelenő közbülső, kevésbé jelentős és látványos hadi fejleményekkel is foglalkozzunk.

Ismétlésként mindenesetre újolag rögzíthetjük, 1707-ben mindössze annyi történt, hogy egy császári csoportosítás szinte harc nélkül birtokba vette a Nápolyi Királyságot, egy egyesült spanyol–francia had elragadott néhány erődöt a németalföldi–portugál védőktől Aragóniában és Valenciában, miután győztek a csupán a polgárháborúban jelentősnek számított almansai csatában. Ezen túlmenően egy császári–savoyai szárazföldi és egy angol–németalföldi tengeri különítmény sikertelenül vette ostrom alá Toulont, míg a Rajna és Neckar folyók közti térségben francia–német, Brabantban pedig angol–németalföldi–francia váltakozó sikerű kisebb ütközetek mellett elsődlegesen kölcsönös kivárás és portyázás folyt. Más szavakkal, a spanyol örökségért folytatott, közel másfél évtizedes Habsburg–Bourbon fegyveres összecsapásban, mind a négy hadszíntéren egyaránt csendes háborús esztendőt jelentett 1707.

---

¹⁰⁹ Lásd erről bővebben: *Zachar József*: Idegen zászlók alatt, in: *Uő* (szerk.): *Huszárok*. Budapest, 2000. 62. skk. o.; *Uő*: *Hungarian Soldiers in the Habsburg and Foreign Armies, 1699–1789*. In: *Király, K. Béla – Veszprémy, László* (kiad.): *A Millennium of Hungarian Military History*. New York, 2002. 185. skk. o.

József Zachar

A SILENT YEAR OF THE WAR OF THE SPANISH SUCCESSION

Summary

1707 was the most significant and most successful year of Rákóczi's War of Independence, both from a military and a political point of view. During that same year, like before and after that, parallel with the Hungarian freedom fight, two great coalition wars were fought in Europe, independently of one another. The Great Northern War for the modification of power structure in the Baltic area, and the War of the Spanish Succession for the legacy of the extinct Spanish Habsburgs, fought between the successors of the female line and their allies. In the year 1707, however, both armed conflicts came to a standstill and negotiations came to prominence. As the special literature has discussed the history of the aforementioned talks in detail, the author's aim is to introduce the hostilities that also continued if somewhat less severely. He lays emphasis on the discussion of the fights between Habsburgs and Bourbons, as those were the engagements that influenced the Hungarian events. Since great campaigns temporarily were discontinued across Europe, Hungarians who had been known as the experts of local wars started to gain ground in the various European armies. The author primarily pays attention to the Hungarian aspects of the armed conflicts under examination.

József Zachar

UNE ANNÉE CALME DANS LA GUERRE DE SUCCESSION D'ESPAGNE

Résumé

1707 fut l'année la plus importante de la guerre d'indépendance de Rákóczi, la plus réussie sur le plan militaire et politique. Parallèlement à la lutte nationale hongroise, cette année-là, mais aussi avant et après, l'Europe fut le théâtre de deux grandes guerres de coalition: la guerre nordique menée pour changer les rapports de force dans la région de la mer Baltique et la guerre menée pour le trône de l'Espagne entre la descendance féminine et les alliés après l'extinction de la branche espagnole des Habsbourg. Dans les deux conflits, l'intensité des combats a considérablement baissé en 1707 et ce sont les tentatives de négociation en vue d'un accord qui ont occupé le devant de la scène. Étant donné que la littérature spécialisée s'est jusqu'alors surtout intéressée à ces dernières, l'auteur cherchera à présenter la suite des combats, certes, menés sans trop de conviction, notamment l'affrontement entre les Habsbourg et les Bourbon qui a eu un impact décisif sur l'évolution de la situation en Hongrie. Comme avec le recul de la grande guerre, les Hongrois, considérés comme les maîtres de la petite guerre, ont gagné du terrain dans les différentes armées européennes, l'auteur évoque surtout les faits ayant trait aux Hongrois.

József Zachar

EIN STILLES JAHR IM SPANISCHEN ERBFOLGEKRIEG

Resümee

1707 war bekanntermaßen das bedeutendste, militärisch und politisch erfolgreichste Jahr des Freiheitskampfes von Rákóczi. Gleichzeitig liefen aber parallel zum ungarischen nationalen Kampf – auch noch in dem genannten Jahr – wie davor und danach unabhängig voneinander zwei

große Koalitionskriege in Europa: der Nordische Krieg um die Modifizierung der Machtverhältnisse der Region des Baltischen Meeres und der Krieg um das Erbe der ausgestorbenen spanischen Habsburg-Linie zwischen den Nachfahren der weiblichen Linie und ihren Verbündeten. Das genannte Feldzugsjahr stellte jedoch in beiden Kriegen eine Art Innehalten dar: anstelle des Einsatzes der Waffen rückten die auf eine Einigung zielenden Verhandlungsversuche in den Vordergrund. Nachdem sich die Aufmerksamkeit der Fachliteratur bisher eher auf Letztere konzentrierte, hat sich der Verfasser diesmal die Vorstellung der unentschieden doch weitergeführten Kämpfe zum Ziel gesetzt, in erster Linie hinsichtlich des Zusammenstoßes zwischen Habsburgern und Bourbonen, der die weiteren ungarischen Ereignisse auf bestimmende Weise prägte. Er zitiert in der Reihenfolge der Wichtigkeit den Feldzug des kaiserlichen Heeres, der zur Besetzung des Königreichs Neapel führte, den erfolglosen Angriff mit den Verbündeten vom Gebiet des Fürstentums Savoyen gegen die französische Provinz Provence, die mit wechselndem Erfolg entlang des Rheins geführten Kämpfe, die Operationen auf dem niederländischen Kriegsschauplatz, die grundsätzlich im Rahmen des Kleinkrieges verblieben, sowie den Bürgerkrieg in Spanien, der von den Bewaffneten und aus dem Ausland gekommenen Helfer gefochten wurde, die das Königreich von Philipp V., bzw. Karl III. unterstützten. Da parallel mit der Tatsache, dass der große Krieg in den Hintergrund rückte, europaweit auch einherging, dass die Ungarn, die als Meister des Kleinkrieges angesehen wurden, in den verschiedenen europäischen Heeren an Raum gewannen, berücksichtigt der Verfasser durchgehend besonders die ungarischen Bezüge.

Йожеф Захар

ОДИН СПОКОЙНЫЙ ГОД В ВОЙНЕ ЗА НАСЛЕДОВАНИЕ ПРЕСТОЛА В ИСПАНИИ

Резюме

1707 год был самым значительным в военном отношении и в области политики самым успешным годом в освободительной борьбе Ракоци. В то же время еще в том же году параллельно с национальной борьбой венгров, как ранее, так и позже в Европе шли две крупные коалиционные войны: северная война за внесение коррекций в отношения между державами в районе Балтийского моря и война между наследниками по женской линии за наследство трона вымерших испанских Габсбургов. Однако в обеих этих войнах текущий военный год явился своеобразной приостановкой войны: вместо оружия на передний план были выдвинуты попытки вести переговоры в целях достижения соглашения. Поскольку до сего времени внимание специальной литературы распространялось скорее на последнее, автор и на этот раз ставит целью показать продолжавшиеся, правда уже нерешительно, военные действия, в первую очередь оказавшие влияние на схватку Габсбургов и Бурбонов. Поскольку параллельно с оттеснением на задний план большой войны венгры, считавшиеся мастерами малых войн, стали во всеобщем масштабе распространять свое влияние на все более обширные территории. Автор статьи уделяет главное внимание роли венгров в этот период.